Parkano-Kihniö yhteistoiminta-alueen

Mielenterveys- ja päihdeohjelma 2022–2025

Perusturvalautakunta yta

1 Sisällysluettelo

JOHDANTO **6**

1. Ohjelman esittely **7**

1.1 Käsitteet *10*

1.2 Arvot *11*

2 Lähtökohdat **12**

2.1 Lainsäädäntö ja ohjelmat *12*

2.2 Mielenterveysstrategia 2020–2030 ..... *16*

2.3 Kansallisen mielenterveysstrategian painopisteet *18*

2.3.1 Mielenterveys pääomana 18

2.3.2 Lasten ja nuorten mielenterveyden rakentuminen arjessa 18

2.3.3 Mielenterveysoikeudet 19

2.3.4 Ihmisten tarpeiden mukaiset, laaja-alaiset palvelut 20

2.3.5 Hyvä mielenterveysjohtaminen 20

2.4 Ehkäisevän päihdetyön toimintaohjelma Parkanossa ja Kihniössä *21*

3 Mielenterveystilanne ja päihteiden käyttö Parkanossa ja Kihniössä **22**

3.1 Yhteistoiminta-alueen tilastotietoja *24*

4 Mielenterveys- ja päihdepalvelut Parkano-Kihniö yhteistoiminta-alueella **26**

4.1 Terveyspalvelut *26*

4.1.1 Akuutti katkaisuhoito 26

4.1.2 Neuvolapalvelut ja oppilas- ja opiskelijaterveydenhuolto 27

4.1.3 Psykiatrian poliklinikka 28

4.2 Sosiaalipalvelut *29*

4.2.1 Sosiaalipsykiatrinen työ 29

4.2.2 Päihdepalvelut 30

4.2.3 Sosiaalityö 31

4.2.4 Lastensuojelu 33
4.2.5 Perhepalvelu 34
4.2.6 Työllisyyspalvelut 35

5 Sivistyspalvelut 36

5.1 Perusopetus, lukio, toisen asteen oppilaitokset 36

5.2 Varhaiskasvatus 38

5.3 Vapaa-ajanpalvelut 38

5.4 Nuorten työpaja/ Startti 39

5.5 Etsivä nuorisotyö 41

5.6 Nuorisovaltuusto 44

6 Muut palvelut ja verkostot 45

6.1 ITUA ISILLE TUKEA ARKEEN 45

6.2 Mannerheimin lastensuojeluliitto Parkanon osasto 45

6.3 Mielenterveysyhdistys Toivo ry:n Majakka 46

6.4 Mielenterveyden keskusliitto 46

6.5 Parkanon ja Kihniön seurakunnat 47

6.6 Setlementti 47

7 Mielenterveys- ja päihdetyön kehittämistavoitteet vuosille 2022–2025 48

8. Ohjelman seuranta, arviointi ja päivittäminen **52**

8.1.1 Lähdeluettelo 52

JOHDANTO

Kansallisen mielenterveysstrategian (2020) lähtökohtana on mielenterveyden kokonaisvaltainen huomioiminen yhteiskunnassa ja sen eri toimialoilla ja tasoilla. Mielenterveyteen vaikuttavat paitsi sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut, niin myös monet muut tekijät ja palvelut, joihin voidaan vaikuttaa muiden hallinalojen toimilla. Muuttuvassa yhteiskunnassa hyvä mielenterveys on yksilölle yhä tärkeämpi voimavara. Mielenterveyden häiriöitä tulee ehkäistä ja hoitaa tehokkaasti sekä pyrkiä vähentämään niihin liittyvää syrjintää ja leimaamista. Strategian nostamia päätavoitteita ovat ehkäisevien palvelujen ja hoitojen saatavuuden lisääminen perustasolla sekä näiden ylläpitämisen edellyttämää yhteistyörakenteen luomista. Lisäksi kuntien tulee parantaa työelämään kuntouttavia mielenterveyspalveluja, mielenterveysosaamista kunnissa ja itsemurhien ehkäisyä. (STM 2020:6)

Mielenterveysstrategian merkitys korostuu pitkäjänteisen, tuloksellisen ja ajantasaisen mielenterveyspolitiikan toimeenpanossa. Yhteistyötä tarvitaan monilla tavoilla. Eri hallinonalojen, sekä julkisen ja yksityisen ja kolmannen sektorin tulee toimia yhdessä samansuuntaisesti. Lisäksi tarvitaan siltoja mielenterveyttä edistävän ja häiriöitä ehkäisevän työn ja myös sairaanhoidon ja kuntoutuksen välille. Kolmanneksi tuloksellinen mielenterveystyö vaatii kiinteää yhteistyötä somaattisen lääketieteen ja psykiatrian välillä sekä työterveyshuollon, perusterveydenhuollon ja erikoissairaanhoidon välillä sekä terveydenhuollon ja sosiaalihuollon välillä. Mielenterveyden ja mielenterveystyön strateginen kehittäminen tarkoittaakin samaan aikaan sekä taloudellisuutta, oikeudenmukaisuutta että vaikuttavuutta.

Tämän Parkano-Kihniö yhteistoiminta-alueelle laaditun suunnitelman tavoite on löytää konkreettisia ja realistisia painopistealueita ja kehittämiskohteita vuosille 2022–2025 sekä sitouttaa kuntien eri toimijatahot niihin. Yhteistoiminta-alueen mielenterveys- ja päihdesuunnitelman tarkoitus on kehittää kuntalaisten päihde- ja mielenterveystyön palveluja. Erityisesti suunnitelmassa halutaan keskittyä peruspalveluissa ja lähellä asiakasta toteutettavien mielenterveyden ja päihteettömyyttä edistävien, ongelmien ehkäisyä ja varhaista puuttumista edistäviä palveluja. Suunnitelman yhtenä keskeisenä tavoitteena on myös päihde- ja mielenterveysnäkökulman ja päihteiden käyttöön ja mielenterveyteen kohdistuvien vaikutusten huomioon ottaminen kunnallisessa suunnittelussa ja päätöksenteossa. Suunnitelman toteutumisen seuranta, arviointi ja päivittäminen ovat vaikuttavien palveluiden edellytys. Suunnitelma on toiminnan kehittämisen konkreettinen väline.

1. Ohjelman esittely

Lähtökohtana mielenterveys- ja päihdeohjelmalle ovat Parkanon kaupungin ja Kihniön kunnan strategiat.

Parkanon kaupungin strategian visio

Parkano tunnetaan rohkeita avauksia tekevänä paikkakuntana, jossa tartutaan toimeen ja järjestetään asiat parhain päin.

- Parkano on Tampereen ja Seinäjoen välisen Suomen elinvoimaisin keskus, joka houkuttaa asukkaita ja luo uusia työpaikkoja.
- Parkano tarjoaa viihtyisän asuinympäristön sekä mahdollisuuden vaikuttaa ja osallistua aktiivisesti.
- Laadukkaista palveluista huolehditaan luomalla uusia toimintamalleja ja uudenlaista kumppanuutta.

Arvot

- Teemme yhdessä ja haemme kumppanuuksia
- Olemme ennakkoluulottomia ja tartumme toimeen
- Toimimme avoimesti sekä yksilöä ja yhteistyökumppaneita arvostaen

Kihniön kunnan strategian visio

Kihniö on turvallinen ja viihtyisä paikka asua ja yrittää, kunnassa kannustetaan ja tuetaan yrittämistä sekä halutaan lisätä elinvoimaa. Kihniössä on jo olemassa laadukkaat palvelut sekä runsaat harrastusmahdollisuudet. Kuntalaisille Kihniö mahdollistaa väljää asumista lähellä kaunista luontoa. Kesäajat voivat sujuvasti työskennellä etänä vaikka omalta laiturilta.

- Edistämme asukkaiden hyvinvointia.

- Kehitämme alueen elinvoimaa

Kuntien strategioiden pohjalta on lähdetty rakentamaan paikallista mielenterveys- ja päihdeohjelmaa. *Hyvä mielenterveys on väestön hyvinvoinnin tärkeimpiä kulmakiviä. Mielenterveyshäiriöiden aiheuttama kärsimys, niin sairastuneelle, kuin tämän läheisilleen on suuri. Mielenterveyteen ja psyykkiseen hyvinvointiin on panostettava kaikilla yhteiskunnan sektoreilla. Tämä mielenterveys- ja päihdeohjelma asettaa kehittämistavoitteet Parkano-Kihniö yta alueen mielenterveys- ja päihdepalveluille* vuosien 2021–2025 aikana. Mielenterveys- ja päihdeohjelman pohjana toimii Kansallinen mielenterveysstrategia ja itsemurhien ehkäisyohjelma vuosille 2020–2030.

Parkano-Kihniö yta perusturvalautakunta päätti 27.8.2020 pidetyssä kokouksessaan perustaa työryhmän laatimaan kunnan mielenterveys- ja päihdeohjelmaa ja nimitti jäsenet työryhmään.

Perusturvalautakunta päätti työryhmästä seuraavasti:

- perustaa ehkäisevän päihdetyön työryhmän, jonka tehtävänä on huolehtia työlle asetettujen tehtävien toteuttamisesta ja laatia Parkano-Kihniö yta-alueelle mielenterveys- ja päihdesuunnitelma 31.5.2021 mennessä

- nimetä työryhmän jäseniksi seuraavat henkilöt: terveys- ja hyvinvointijohtaja Taina Niiranen, sosiaalityön päällikkö Jenni Halava, sosiaaliohjaaja Susanna Saari ja vanhustyön asiantuntija Tanja Mustajärvi

- pyytää sivistyslautakuntaa nimeämään kaksi jäsentä

- pyytää Kihniön kuntaa nimeämään työryhmään yhden jäsenen

- pyytää Kolmostien Terveys Oy:tä nimeämään kaksi päihde- ja mielenterveyspalveluiden asiantuntijaa työryhmän jäseniksi.

Työryhmään nimettiin seuraavat jäsenet:

- Taina Niiranen, terveys- ja hyvinvointijohtaja

- Jenni Alppi, sivistysjohtaja
- Jenni Halava, sosiaalityön päällikkö, 2.5.2021 saakka
- Tanja Mustajärvi, vanhustyön asiantuntija
- Susanna Saari, sosiaaliohjaaja
- Sari Hellgren, päihdetyöntekijä
- Anne Perälä, hyvinvointikoordinaattori
- Katri Toivonen, koulukuraattori
- Henna Pajusto, etsivä nuorisotyöntekijä, 1.9.2022 asti

Työryhmä kokoontui neljä kertaa vuoden 2021 tammikuun ja kesäkuun välisenä aikana sekä kerran marraskuussa 2021. Ohjelman valmistelun aikana kunnan vanhus- ja vammaisneuvostoilta sekä nuorisovaltuustoilta kysyttiin minkälaisia mielenterveys- ja päihdepalveluita, toimintaa ja ohjelmaa tulisi olla tarjolla ja miten sitä tulisi kehittää. Neuvostoille annettiin mahdollisuus esittää huomioita ja kommentteja ohjelman laadintaan liittyen.

Yhteistoiminta-alueella toimivilta kolmannen sektorin toimijoilta ja organisaatioilta kysyttiin ohjelman laadinnan aikana, mitä heidän edustamansa organisaatio tarjoaa koskien mielenterveys- ja päihdepalveluiden alaa, millä tavoin he aikovat tulevaisuudessa kehittää toimintaansa, sekä mitä heidän edustamansa organisaatio toivoisi kunnan ottavan huomioon ohjelmaa tehdessään. Kysymysten tavoitteena oli kartoittaa, mitä mielenterveys- ja päihdepalveluita tukevaa toimintaa kunnissa on tarjolla Parkanon kaupungin järjestämisvastuulla olevan toiminnan lisäksi. Kysymykset lähetettiin järjestöverkoston kautta eri toimijoille. Vastauksia saatiin Parkanon seudun hengitysyhdistykseltä, Parkanon seudun Mielenterveysyhdistys Toivo ry:ltä, Pirkanmaan muistiyhdistykseltä sekä Parkanon seurakunnalta.

Kihniöllä kunnassa toimivilta yhdistyksiltä ja seurakunnilta kartoitettiin heidän toimintaansa välittämällä viestiä lapsi- ja perheasianneuvoston kautta eri toimijoille. Viesti ja kysely lähetettiin 4H yhdistykselle, MLL:lle, Ev.lut seurakunnalle, helluntaiseurakunnalle, vapaaseurakunnalle, vanhempainyhdistykselle. Lisäksi kysely toimitettiin Kihniö Seuralle, joka pyörittää tapaamispaikkaa.

1.1 Käsitteet

Mielenterveys on hyvinvoinnin tila, jossa ihminen tunnistaa omat kykynsä, pystyy selviytymään normaaleista elämään kuuluvista paineista ja pystyy työskentelemään tuloksia tuottavasti sekä ottamaan osaa yhteisönsä toimintaan (WHO, 2014). Mielenterveys vaikuttaa olennaisesti fyysiseen terveyteen ja on välttämätön yleisen hyvinvoinnin ja toimintakyvyn perusta. Mielenterveys ei ole pysyvä ominaisuus, vaan koko elämän ajan muotoutuva. Mielenterveyteen vaikuttavat monet sosiaaliset ja taloudelliset, biologiset ja ympäristötekijät. Suotuisissa olosuhteissa psyykkiset voimavarat lisääntyvät ja epäsuotuisissa ne ovat uhattuna. Myös esimerkiksi työ ja toimiva terveydenhuolto suojaavat mielenterveyttä. Mielenterveyteen liittyviä tietoja ja taitoja, kuten selviytymis- ja ongelmanratkaisutaitoja, voi myös oppia ja opettaa. Hyvään mielenterveyteen kuuluvat esimerkiksi kyky ihmissuhteisiin, kyky mielekkääseen toimintaan, itseluottamus, taito ratkaista ongelmia ja palautumiskyky vastoinkäymisten jälkeen. Mielenterveyden heiketessä jotkin näistä kyvyistä voivat heiketä tai voi ilmaantua psyykkisiä oireita. Riippuvuuksissa toiminnan painopiste siirtyy pakonomaiseen suuntaan. Päihderiippuvuuksien keskeisiä piirteitä ovat päihteen käytön pakonomaisuus ja toistuva palaaminen päihteen käyttöön. Mielenterveys voi heiketä tilapäisesti tai pitkäkestoisesti. Psyykkiset oireet eivät useinkaan merkitse sairautta, vaan voivat olla ohimeneviä reaktioita elämäntilanteeseen.

Mielen hyvinvointi tai **psyykkinen hyvinvointi** viittaa ihmisen omaan kokemukseen hyvinvoinnistaan ja mielen tasapainosta. Psyykkisellä hyvinvoinnilla tarkoitetaan osittain samaa kuin mielenterveydellä. Psyykkinen hyvinvointi liittyy usein hyvään mielenterveyteen ja psyykkiseen toimintakykyyn, mutta psyykkistä hyvinvointia voi kokea myös mielenterveyden häiriötä sairastava henkilö. Vaikeankaan sairauden ei tarvitse estää yhteisöön kuulumisen, hyvinvoinnin tai elämänlaadun kokemuksia, kun perustarpeista ja yhtäläisistä oikeuksista huolehditaan. Psyykkinen toimintakyky tarkoittaa ihmisen voimavaroja, joiden avulla hän kykenee selviytymään arjen vastoinkäymisistä ja kriisitilanteista.

Psyykkinen toimintakyky kattaa muun muassa tunteisiin, ajatustoimintaan, hahmottamiseen, arviointikykyyn ja ongelmanratkaisuun liittyviä toimintoja. Kognitiiviset eli tiedon käsittelyyn ja ajatteluun liittyvät toiminnot ovat keskeisiä psyykkisiä toimintoja.

Psyykkinen sairaus tarkoittaa tilaa, joka aiheuttaa kärsimystä ja haittaa toimintakyvylle ja jossa oireiden määrän, keston ja vaikeusasteen perusteella voidaan asettaa **mielenterveyden häiriön diagnoosi**. Myös **riippuvuudet** ja lääkkeiden ja päihteiden haitallinen käyttö kuuluvat mielenterveyden häiriöiden diagnoosiryhmään. Psyykkisiin sairauksiin sisältyy usein muutoksia ajattelussa, tunteissa, kognitiivisessa toiminnassa, käyttäytymisessä tai ihmissuhteissa. Nämä sairaudet voivat aiheuttaa jonkin verran häiritseviä oireita ja tavanomaisen toimintakyvyn heikkenemistä tai huomattavaa kärsimystä ja toimintakyvyn ja elämänlaadun heikkenemistä. Valtaosaa psyykkisistä oireista ja sairauksista, mukaan lukien päihdehäiriöt ja päihteiden riskikäyttö, voidaan hoitaa menestyksellisesti.

Mielenterveysosaaminen tarkoittaa tietoa ja ymmärrystä mielenterveydestä voimavarana ja terveyden osa-alueena, mielenterveyden suoja- ja riskitekijöistä sekä keinoista vahvistaa mielenterveyttä. Mielenterveysosaamiseen sisältyy mielenterveyteen liittyvien asenteiden ja käsitysten tunnistaminen ja ymmärtäminen. Mielenterveysosaamiseen kuuluu myös tieto ja ymmärrys mielenterveyden häiriöistä sekä niiden hoitomahdollisuuksista ja mielenterveyspalveluista. Mielenterveysosaamiseen kuuluu päihdeosaaminen. **Päihdeosaaminen** tarkoittaa tietoa yksilön ja yhteisön päihteettömyyttä suojaavista tekijöistä, päihteisiin liittyvistä terveyttä, hyvinvointia ja turvallisuutta vaarantavista tekijöistä sekä olemassa olevista palveluista. Mielenterveysosaamiseen kuuluu myös ymmärrys mielenterveyden ja päihteiden käytön merkityksestä koko yhteiskunnan hyvinvoinnille ja menestykselle.

Mielenterveystaidot ovat tunne-, tietoisuus- ja vuorovaikutustaitoja, joustavuutta selviytyä elämänkriiseistä ja kykyä säädellä kuormitusta ja stressiä sekä luoda merkityksellisiä suhteita muihin ihmisiin. Niillä tarkoitetaan myös kykyä hallita ja säädellä impulsseja, jotka voisivat johtaa vahingolliseen päihteiden käyttöön tai muulla tavalla ilmenevään vahingolliseen elämää hallitsevaan toimintaan. Mielenterveystaitoihin sisältyvät myös arjen taidot sekä itsessä ja muissa olevien psyykkisten voimavarojen tunnistaminen ja niiden hyödyntäminen tasapainon rakentamisessa työn, opiskelun, levon ja vapaa-ajan välillä. Mielenterveyden ja sen heikkenemisen puheeksi ottaminen ovat osa mielenterveystaitoja, samoin kuin valmius arvioida, milloin omat voimavarat eivät riitä ja milloin tarvitaan ammattilaisten apua.

1.2 Arvot

Parkano-Kihniö yhteistoiminta-alueen mielenterveys- ja päihdeohjelman arvot perustuvat Pirkanmaan Mielenterveys- ja päihdestrategian arvoihin:

Ihmisten kunnioittaminen

Mielenterveys- ja päihdetyön keskeinen periaate on toisen ihmisen arvostaminen ja toisista välittäminen. Kunnioittaminen ilmenee hyvänä vuorovaikutuksena sekä palvelujen käyttäjien, läheisten ja työtoverien hyvänä kohteluna.

Tasa-arvoisuus

Palvelujen käyttäjille ja heidän läheisilleen turvataan oikeus hyvään hoitoon ja palveluun asuinpaikasta riippumatta. Palvelujen käyttäjiä ja heidän läheisiin kohdellaan yhdenvertaisesti ja tasa-arvoisesti. Mielenterveys- ja päihdeongelmaisen tulee saada somaattisen hoidon palveluja yhdenvertaisesti muiden sosiaali- ja terveydenhuollon asiakkaiden kanssa.

Asiakaslähtöisyys

Toiminta organisoidaan palvelujen käyttäjien ja heidän läheistensä tarpeista käsin siten, että asiakas on palveluihin osallistuva aktiivinen toimija. Asiakaslähtöisyys merkitsee joustavuutta, yksilöllisyyttä ja asiakassuhteen hyvää laatua.

Osallisuus

Osallisuus on yhteisöön ja yhteiskuntaan kiinnittymistä ja syntyy sosiaalisen kanssakäymisen, työn, harrastusten, kansalaistoiminnan tai muun vaikuttamisen kautta. Osallisuus toimii vastavoimana syrjäytymiselle. Osallisuus tarkoittaa myös palveluiden käyttäjien kokemusasiantuntijuuden huomioimista ja hyödyntämistä palvelujen suunnittelussa, toteuttamisessa ja arvioinnissa.

2 Lähtökohdat

2.1 Lainsäädäntö ja ohjelmat

Lainsäädäntö velvoittaa kuntia tekemään mielenterveys- ja päihdetyötä sekä järjestämään mielenterveys- ja päihdepalveluita sisällöltään ja laajuudeltaan sellaisiksi kuin kunnassa tai kuntayhtymän alueella esiintyvä tarve edellyttää. Mielenterveys- ja päihdepalveluiden lainsäännöllinen tausta on *perustuslain (731/1999)* 19.3 §:ssä, jonka mukaan julkisen vallan on turvattava riittävät sosiaali- ja terveyspalvelut.

Terveydenhuoltolain (1326/2010) 27 §:n mukaan kunnan on järjestettävä asukkaiden terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseksi tarpeellinen mielenterveystyö, jonka tarkoituksena on yksilön ja yhteisön mielenterveyttä suojaavien tekijöiden vahvistaminen sekä mielenterveyttä vaarantavien tekijöiden vähentäminen ja poistaminen.

Terveydenhuollossa tehtävä mielenterveystyö on suunniteltava ja toteutettava siten, että se muodostaa toimivan kokonaisuuden kunnassa tehtävän sosiaali- ja terveydenhuollon kanssa. Terveydenhuoltolaissa tarkoitettuun mielenterveystyöhön kuuluvat terveydenhuollon palveluihin sisältyvä mielenterveyttä suojaaviin ja sitä vaarantaviin tekijöihin liittyvä ohjaus ja neuvonta sekä tarpeenmukainen yksilön ja perheen psykososiaalinen tuki. Lisäksi mielenterveystyö sisältää yksilön ja yhteisön psykososiaalisen tuen yhteensovittaminen äkillisissä järkyttävissä tilanteissa sekä mielenterveyspalvelut, joilla tarkoitetaan mielenterveydenhäiriöiden tutkimusta, hoitoa ja lääkinnällistä kuntoutusta.

Mielenterveystyö tulee ymmärtää laajasti. Mielenterveystyöllä tarkoitetaan mielisairauksien ja muiden mielenterveyshäiriöiden hoitoa, mutta myös väestön elinolosuhteiden kehittämisen siten, että elinolosuhteet ehkäisevät ennalta mielenterveyshäiriöiden syntyä, edistävät mielenterveystyötä ja tukevat mielenterveyspalvelujen järjestämistä. Mielenterveystyö on *mielenterveyslain (1116/1990)* 1.1 §:n mukaan yksilön psyykkisen hyvinvoinnin, toimintakyvyn ja persoonallisuuden kasvun edistämistä sekä mielisairauksien ja muiden mielenterveyshäiriöiden ehkäisemistä, parantamista ja lievittämistä.

Terveydenhuoltolain 28 §:n mukaan kunnan on järjestettävä alueensa asukkaiden terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseksi tarpeellinen päihdetyö, jonka tarkoituksena on vahvistaa yksilön ja yhteisön päihteettömyyttä suojaavia tekijöitä sekä vähentää tai poistaa päihteisiin liittyviä terveyttä ja turvallisuutta vaarantavia tekijöitä. Päihdetyötä on terveydenhuollon palveluihin sisältyvä ohjaus ja neuvonta, joka koskee päihteettömyyttä suojaavia ja sitä vaarantavia tekijöitä sekä päihteisiin liittyviä terveyttä ja turvallisuutta vaarantavia tekijöitä. Lisäksi päihdetyö sisältää päihteiden aiheuttaminen sairauksien tutkimus-, hoito- ja kuntoutuspalveluja.

Päihdehuoltolain (41/1986) 6.1 §:n mukaan päihdehuollon palveluja on järjestettävä yleisiä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja kehittämällä sekä antamalla erityisesti päihdehuoltoon tarkoitettuja palveluja. Lainkohta sisältää ensisijaisen velvoitteen järjestää päihdepalvelut yleisiä sosiaali- ja terveyspalveluja kehittämällä. Mikäli ne eivät riitä, kunnalla on velvollisuus järjestää erityisiä päihdepalveluita. (Tuori-Kotkas 2008, 274.)

Päihdehuoltolain mukaan päihdehuollon tavoitteena on ehkäistä ja vähentää päihteiden ongelmakäyttöä sekä siihen liittyviä sosiaalisia ja terveydellisiä haittoja sekä edistää päihteiden ongelmakäyttäjän ja hänen läheistensä toimintakykyä ja turvallisuutta. Ehkäisevällä päihdetyöllä tarkoitetaan monialaista yhteistyömallia, jolla edistetään ja vahvistetaan päihteettömyyttä, otetaan haltuun päihdehaittojen ehkäisy sekä tunnistetaan päihdeongelmat riittävän varhaisessa vaiheessa.

Laki ehkäisevän päihdetyön järjestämisestä (523/2015) ohjaa päihdehaittojen vähentämiseksi tehtävää työtä. Työ kattaa alkoholi-, huumausaine- ja rahapelihaittojen sekä tupakoinnin vähentämisen. Lain tavoitteena on edistää terveyden ja hyvinvoinnin tasa-arvoa, varmistaa ehkäisevän päihdetyön edellytykset koko maassa sekä tukea erityisesti kuntia ja alueita kehittämään ehkäisevää päihdetyötä. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL) vastaa valtakunnallisesti ehkäisevän päihdetyön koordinoinnista ja ohjauksesta.

Kansallinen mielenterveys- ja päihdesuunnitelma 2009–2015 (Mieli-suunnitelma) linjaa mielenterveys- ja päihdetyön keskeiset valtakunnalliset periaatteet ja painotukset. Mieli-ohjelman lähtökohtana on mielenterveys- ja päihdeongelmien hoito kokonaisuutena. Palvelujärjestelmän kehittämisessä keskeisiä linjauksia ovat matalakynnyksinen yhden oven periaate sosiaali- ja terveyskeskuksessa hoitoon tultaessa ja yhdistettyjen mielenterveys- ja päihdeavohoitoyksiköiden perustaminen. Mieli-ohjelmassa painotetaan asiakkaan aseman vahvistamista, mielenterveyden ja

päihteettömyyden edistämistä, ongelmien ja haittojen ehkäisyä ja hoitoa sekä kaikkien ikäryhmien mielenterveys- ja päihdepalvelujen järjestämistä painottaen perus- ja avohoitopalveluja. Suunnitelma korostaa yhteisöllisyyden ja osallisuuden lisäämistä sekä ylisukupolvisesti siirtyvien ongelmien tunnistamista ja vähentämistä. Kansalaisten mahdollisuuksia vaikuttaa itseään koskeviin ratkaisuihin tulee lisätä. Kokemusasiantuntijat tulee ottaa mukaan mielenterveys- ja päihdetyön suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin. (Mielenterveys- ja päihdesuunnitelma 2009).

Pirkanmaan mielenterveys- ja päihdestrategian 2013–2016 painopistealueet myötäilevät Mieli-ohjelman painopistealueita. Strategian painopistealueet ovat lasten ja lapsiperheiden hyvinvointi, nuorten hyvinvointi ja osallisuus, työikäisten mielenterveys- ja päihdeongelmien hoito ja ikääntyneiden mielenterveys- ja päihdeongelmien varhaistunnistus ja hoito. Strategia antaa konkreettisia toimenpide-ehdotuksia otettavaksi suoraan kunnallisiin ohjelmiin. Strategia toimii tältä osin apuvälineenä kunnallisten ohjelmien valmistelussa. Keskeisiksi toimenpiteiksi alueellisessa strategiassa todetaan:

- Mielenterveysvaikutusten ennakkoarviointi ja kuntalaisten mielenterveystilanteen ja päihteiden käytön seuraaminen hyvinvointikertomuksissa
- Palvelujen käyttäjien ja heidän läheistensä osallisuuden edistäminen heitä koskevaan päätöksentekoon sekä palvelujen suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin
- Peruspalveluiden resurssien ja mielenterveys- ja päihdeosaamisen vahvistaminen
- Ongelmien varhaisen tunnistamisen ja puuttumisen vahvistaminen
- Alkoholin kokonaiskulutuksen vähentäminen ja ylisukupolvisten ongelmien siirtymisen ehkäisy
- Matalan kynnyksen mielenterveys- ja päihdepalvelut ja yhden oven periaate, jossa mielenterveys- ja päihdepalvelut integroidaan asiakaslähtöisesti
- Palvelujen asiakaslähtöinen kehittäminen ja koordinointi
- Perhe- ja verkostokeskeinen toimintatapa sekä palvelujen käyttäjien läheisten ja heidän jaksamisensa tukeminen
- Yhteisten tietojärjestelmien käyttöönotto ja yhteistyömallien kehittäminen avo- ja sairaalapalveluiden välillä
- Kuntalaisten tarpeista nousevien kehittämishankkeiden käynnistäminen

Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos (THL) on tehnyt toimeenpanosuunnitelman koskien kansallista mielenterveys- ja päihdesuunnitelmaa. Toimeenpanosuunnitelman mukaan mielenterveys- ja päihdetyön kehittymistä kuntalaisten tarpeita vastaaviksi seurataan indikaattoreilla, joiksi on

valittu seuraavat: kaikissa kunnissa on voimassa oleva mielenterveys- ja päihdestrategia, mielenterveys- ja päihdepalveluiden tarve on selvitetty osana kunnan strategiaa, hoito- ja palvelutakuu toteutuu, palveluissa noudatetaan kansallisia suosituksia sekä asiakastyytyväisyys.

Kansallinen *Päihde- ja riippuvuusstrategia* pitää sisältää painopisteet ja suuntaviivat yhteiselle kehittämistyölle vuoteen 2030. Strategian taustalla on tunnistettu tarve ohjata kokonaisvaltaisemmin alkoholiin, tupakkaan, huumausaineisiin ja rahapelaamiseen liittyviä riskejä, haittoja ja ongelmia ja mahdollisuuksia niiden ehkäisemiseksi ja hoitamiseksi. Strategiassa rahapelaamisen yhteydessä käsitellään myös digipelaamista. Strategia on osa hyvinvoinnin, terveyden ja turvallisuuden edistämisen periaatepäätöstä ja tasa-arvo-ohjelmaa ja yhteistyössä mielenterveysstrategian ja itsemurhien ehkäisyohjelman kanssa. Strategian painopisteet ohjaavat ja tukevat suunnittelua, kehittämistä, yhteistyötä ja poliittista päätöksentekoa. Painopisteitä konkretisoidaan ja toimeenpannaan hallituskausittain sovituin toimenpitein. Hyvinvoinnin, terveyden ja turvallisuuden edistäminen 2030 periaatepäätöksellä linjataan niitä toimia, joilla suomalaisten hyvinvoinnin ja terveyden eriarvoisuus saadaan vähenemään vuoteen 2030 mennessä. Periaatepäätös ja sen toimeenpanosuunnitelma ovat jatkumoa Terveys 2015 -ohjelmalle. Tämän periaatepäätöksen päämääränä on turvata suomalaisten kestävä hyvinvointi kaikissa väestö- ja ikäryhmissä. Periaatepäätös tukee hallitusohjelman toimeenpanoa ja sen toimeenpanosuunnitelmaa päivitetään säännöllisesti. Periaatepäätös toteuttaa ministeriöiden strategisia tavoitteita ja vahvistaa hyvinvointitalousajattelua. Se on osa YK:n kestävän kehityksen tavoiteohjelman (Agenda 2030) toimeenpanoa Suomessa.

Pirkanmaan alueellisen hyvinvointityön tavoitteiden jalkautumiseksi on kuntiin ehdotettu toimenpiteiksi vuosille 2021–2024:

PAINOPISTEET	TAVOITTEET
Elintavoilla fyysistä ja psyykkistä hyvinvointia	Lisätään lasten, nuorten ja perheiden ruokailoa ja parannetaan ruokatottumuksia
	Parannetaan ikäihmisten toimintakykyä
	Edistetään kuntalaisten mielenterveyttä ja yksilön resilienssiä
Osallisuus ja vaikuttaminen	Vaikutetaan EVA-menettelyn kautta
	Edistetään sosiaalista osallistumista
	Edistetään yhteiskehittämisen menetelmien käyttöä
Turvallinen elinympäristö	Vähennetään lapsiperheiden eriarvoisuutta
	Edistetään lähiympäristön kehittämistä esteettömiksi ja turvallisiksi sekä liikkumiseen ja osallisuuteen kannustaviksi
	Vähennetään päihdeongelmia
Vaikuttavat palvelut	Parannetaan palveluiden saatavuutta, saavutettavuutta ja yhdenvertaisuutta
	Otetaan käyttöön vaikuttavat menetelmät ja toimintamallit
	Kehitetään asiakaspalaute-järjestelmien/ asiakaskokemuksen tulosten hyödyntämistä

Taulukko 9. Pirkanmaan alueellisen hyvinvointikertomus ja -suunnitelma 2021 - 2024:n painopisteet ja tavoitteet

2.2 Mielenterveysstrategia 2020–2030

Uusi kansallinen mielenterveysstrategia julkaistiin alkuvuonna 2020. Vuoteen 2030 saakka ulottuvan strategian tavoitteena on turvata mielenterveystyön jatkuvuus ja tavoitteellisuus. Mielenterveysstrategia tukee mielenterveys- ja päihdelainsäädännön toimeenpanoa. Strategia sisältää erityisenä painopisteenä lasten ja nuorten mielenterveyden ja poikkihallinnollisen yhteistyön kehittämisen. Strategia sovitetaan yhteen sosiaali- ja terveysministeriön muun strategisen ohjauksen kanssa koko sen keston ajan.

Mielenterveysstrategia 2020–2030 ei tarjoa suoria ratkaisuja mielenterveystyön haasteisiin, vaan tukea tavoitteelliseen suunnitteluun ja ohjelmatyöhön. Sen periaatteet ja painopisteet tarjoavat apua esimerkiksi poliittiseen päätöksentekoon tai kehittämistyöhön. Siinä kiteytyy Mieli-

suunnitelman henki periaatteiksi, joita ohjaa halu turvata sekä kaikkien oikeus hyvinvointiin että mielenterveyssyistä heikommassa asemassa olevien oikeus tukeen ja vaikuttaviin palveluihin.

Strategian lähtökohtana on, että mielenterveys vaikuttaa kaikkeen terveyteen ja sosiaaliseen ja taloudelliseen hyvinvointiin. Mielenterveyden perusta rakentuu jo lapsuudessa ja nuoruudessa. Mielenterveysoikeuksilla tarkoitetaan tässä strategiassa tietämättömyyden, syrjinnän ja leimaamisen vastaista työtä sekä hyvän mielenterveyden näkemistä perusoikeutena, johon kaikilla on yhtäläinen oikeus. Erityisesti on korostettu mielenterveyden häiriöitä sairastavien henkilöiden perusoikeuksien toteutumista. Psyykkisiin sairauksiin liittyviä palveluita ja yhteiskunnan muiden alueiden mielenterveyteen vaikuttavaa toimintaa täytyy kehittää laaja-alaisesti; tässä strategiassa keskitytään erityisesti kokonaisuuksien johtamiseen.

Ohjelmassa painotetaan ennalta ehkäisevää työtä kunnan asukkaiden mielenterveyden edistämisen ja päihteiden käytön ehkäisyn näkökulmasta. Ohjelman painotukset on kohdistettu sekä 12–18-vuotiaisiin nuoriin että aikuisväestöön. Mielenterveys- ja päihdeohjelma on suunnitelma siitä, miten edistetään mielenterveyttä ja ehkäistään päihdehaittoja, jotta kuntalaiset voisivat mahdollisimman hyvin ja saisivat tarvitsemansa palvelut. Ohjelmaan on kirjattu kehittämistavoitteet ja niihin vastaavat toimenpiteet.

Mielenterveysstrategia pitää sisällään mielenterveystyön painopisteet Suomessa vuoteen 2030 asti:

- Mielenterveys pääomana
- Lasten ja nuorten mielenterveyden rakentuminen arjessa
- Mielenterveysoikeudet
- Ihmisten tarpeiden mukaiset, laaja-alaiset palvelut
- Hyvä mielenterveysjohtaminen

Lisäksi mielenterveysstrategiaan sisältyy Itsemurhien ehkäisyohjelma.

Mielenterveysstrategian seuraamiseksi on määritelty kansallisia mittareita, joiden avulla strategian vaikuttavuutta voidaan seurata ja tarvittaessa tehostaa sen käyttöä.

Mielenterveysstrategia ohjaa myös päihdepalvelujen kehittämistä. Siinä ehdotetut päihteitä koskevat toimenpiteet sovitetaan yhteen alkoholi-, tupakka-, huume- ja rahapelipolitiikan kanssa, ja ne täydentävät Ehkäisevän päihdetyön toimenpideohjelmaa. Vuoteen 2025 asti voimassa oleva Ehkäisevän päihdetyön toimintaohjelma tukee kunnissa ja alueilla tehtävää lakisääteistä työtä.

2.3 Kansallisen mielenterveysstrategian painopisteet

2.3.1 Mielenterveys pääomana

Mielenterveys on tärkeimpiä asioita ihmisen elämässä. Se vaikuttaa kaikkeen terveyteen, hyvinvointiin, ihmissuhteisiin, opiskeluun, työhön ja koko elämän kulkuun. Ihmisten hyvä mielenterveys vahvistaa luottamusta, vastavuoroisuutta ja yhteenkuuluvuuden tunnetta yhteiskunnassa. Tuottavuus on vahvasti sidoksissa työvoimaan kuuluvien ihmisten mielenterveyteen. Väestön hyvä mielenterveys tukee koko Suomen menestymistä.	Mielenterveys on yksilön, perheiden, yhteisöjen ja yhteiskunnan pääomaa, josta pidetään huolta ja johon sijoitetaan • kaikissa elämän vaiheissa • opiskelussa ja työssä • arkiympäristöissä, yhteisöissä ja vapaa-ajan toiminnassa yhteiskunnan ja ympäristön muutoksissa. Yleisen kansanterveydellisen näkökulman lisäksi erikseen otetaan huomioon eri vähemmistöryhmät, kielelliset ja kulttuuriset ryhmät.

2.3.2 Lasten ja nuorten mielenterveyden rakentuminen arjessa

Lapsuuden ja nuoruuden kasvuolosuhteet vaikuttavat merkittävästi mielenterveyteen.	• annetaan jokaiselle lapselle ja nuorelle yhtäläinen mahdollisuus osallistua

Lasten ja nuorten mielenterveys vahvistuu, kun yhteiskunta toimii niin, että • luodaan edellytykset turvalliselle elämälle perheissä ja muissa keskeisissä kasvuympäristöissä ja yhteiskunnan muutoksissa • turvataan jokaiselle lapselle yhtäläiset mahdollisuudet hyvään itsetuntoon ja mielenterveystaitoihin, oppimiseen ja onnistumisen kokemuksiin	turvallisiin ja kehitystä edistäviin harrastuksiin • turvataan haavoittuvassa asemassa tai elämäntilanteessa olevien lasten ja nuorten oikeudet • vähennetään lapsiperheköyhyyttä • vähennetään lasten ja nuorten syrjäytymistä

2.3.3 Mielenterveysoikeudet

Mielenterveysoikeuksien toteutuminen suojaa kaikkien mielenterveyttä. Mielenterveyspalveluissa on kiinnitettävä erityistä huomiota mielenterveysoikeuksien toteutumiseen. Mielenterveysoikeuksiin kuuluvat • hyväksytyksi tuleminen ja syrjimättömyys, • ihmisarvon ja perus- ja ihmisoikeuksien kunnioitus, • yhdenvertainen oikeus asumiseen, opintoihin, työhön, toimeentuloon ja sosiaaliseen osallisuuteen, • oikeus määritellä itse ne asiat, jotka auttavat selviytymään arjessa, ja saada siihen tarvittava tuki,	• oikeus vaikuttaa kansalaisena, päätöksenteon osapuolena, vertaistoimijana ja kokemusasiantuntijana, • oikeus hyvään ja vaikuttavaan hoitoon silloin, kun se on tarpeen, • oikeus ja mahdollisuus käyttää kansalliskieliä ja muita Suomessa puhuttuja kieliä sekä saada riittävä tulkkaus ja käännösapu mielenterveyspalveluissa. Mielenterveysoikeuksien saavuttamiseksi tarvitaan työtä ennakkoluulojen, virheellisten käsitysten ja vastakkainasettelun voittamiseksi.

2.3.4 Ihmisten tarpeiden mukaiset, laaja-alaiset palvelut

Palvelut vastaavat ihmisten tarpeita, kun varmistetaan, että • ne ovat asiakaslähtöisiä, ikä- ja kehitysvaiheeseen sopivia ja käyttäjät kokevat ne itselleen soveltuviksi, • ne ovat saavutettavia, oikea-aikaisia, laadukkaita ja vaikuttavia, • ne ovat joustavia, yhteen sovitettavia ja jatkuvuutta tukevia, • ne edistävät kuntoutumista,	• ne noudattavat yhdenvertaisuusperiaatetta; palvelujen suunnittelussa otetaan erityisesti huomioon ryhmät, jotka muuten olisivat vaarassa jäädä eriarvoiseen asemaan, • ne ottavat huomioon omaiset ja läheiset sekä voimavarana että tuen tarvitsijoina, • henkilöstön ammattitaitoa ja työhyvinvointia pidetään yllä, • vakavia psyykkisiä sairauksia ja päihdehäiriöitä sairastavien ihmisten fyysisen terveyden hoito toteutuu yhdenvertaisesti muun väestön kanssa.

2.3.5 Hyvä mielenterveysjohtaminen

Mielenterveyden huomioiminen sisältyy kaikkeen johtamiseen. Mielenterveystyötä ohjataan ja johdetaan suunnitelmallisesti kokonaisuutena ylittäen hallinnolliset rajat. • Johtaminen sopeuttaa organisaatiot ja niiden toiminnat mielenterveyteen vaikuttaviin ajankohtaisiin ilmiöihin ja talouden realiteetteihin sekä valmistelee ne kohtaamaan tulevaisuuden haasteet	• Johtamisessa tukeudutaan ajantasaiseen tietoon ja teknologiaan. • Varmistetaan ajankohtaisen ja ennakoivan tutkimustiedon saatavuus. • Johtamisessa käytetään parhaiten soveltuvia indikaattoreita ja niitä seurataan. • Mielenterveysstrategian toteutumista arvioidaan säännöllisesti ja sen toimenpide-ehdotuksia painotetaan ja muotoillaan uudestaan tarpeen mukaan.

2.4 Ehkäisevän päihdetyön toimintaohjelma Parkanossa ja Kihniössä

Kuva: Ehyt ry ETP-työ

PirSote eli Pirkanmaan Tulevaisuuden Sotekeskuksen valmistelussa kiinnitetään huomiota ehkäisevän päihdetyön (EPT) saatavuuden ja vaikuttavuuden parantamiseen. Valmisteluun liittyvän hankkeen sisällä kunnissa on asetettu tavoitteeksi luoda seuraavat ehkäisevän päihdetyön (EPT) rakenteet:

- Kirjataan vastuuhenkilöt ja tehtävät,
- Ennaltaehkäisevä päihdetoimielin =YTA lautakunta,
- luodaan ETP-suunnitelma osana mielenterveys- ja päihdesuunnitelmaa
- ennaltaehkäisevää päihdetyötä tekevä koordinaattori jalkauttaa toimintaohjelman sisällön kunnan eri toimintoihin.

Valtakunnallinen *Ehkäisevän päihdetyön toimintaohjelma (2015–2025)* tukee ehkäisevän päihdetyön järjestämistä koskevan lain (523/2015) toimeenpanoa antaen suuntaviivat toiminnalle sekä alueilla ja kunnissa tehtävälle työlle. Väliarviointi ja päivitys ovat osa päihde- ja riippuvuusstrategiaa. Väliarviointi toteutettiin itsearviointina, jossa tarkasteltiin ehkäisevän päihdetyön kehitystä vuodesta 2015.Tehostamistarpeina todettiin esimerkiksi: kuntien ja alueiden työn tietoperustan ja laadun kehittäminen ja tarve tarkistaa kuntien alueellisen asiantuntijatuen sisällöt osana sosiaali- ja terveydenhuollon uudistusta; digitaalisista oma-apuaineistoista viestintä, vaikuttavien viestintäkeinojen kehittäminen sekä kielteisen leiman vähentäminen; varhaisen tunnistamisen ja tuen tehostaminen eri palveluissa; Pakka-toimintamallin vahvistaminen; lähiyhteisöissä

tapahtuvan työn tehostaminen ja koulutuksen kehittäminen.

3 Mielenterveystilanne ja päihteiden käyttö Parkanossa ja Kihniössä

Mielenterveys on erottamaton osa terveyttä. Se muodostaa perustan yksilön yleiselle hyvinvoinnille, kyvylle hallita elämää, tulkita ympäristöä sekä sopeutua siihen. Mielenterveys- ja päihdehäiriöiden on sanottu heikentävän elämänlaatua enemmän kuin useimmat fyysiset sairaudet. (Stengård ym. 2009a, 5.) Mielenterveyshäiriöt ja päihteiden käytön ongelmat näkyvät Parkano-Kihniö alueella samalla tavoin kuin Suomessa.

Suomalaisesta aikuisväestöstä 20–25 % kärsii jostain mielenterveyden häiriöstä, lapsilla vastaava luku on 15–20 % ja yli 65- vuotiailla 16–30 %. Mielenterveyden häiriöt koskettavat kaikkia ikäryhmiä, mikä korostaa mielenterveyspalveluiden tärkeyttä. Mielenterveyshäiriöt eivät kuitenkaan itsessään ole lisääntyneet, vaan niihin liittyvät ja niistä johtuvat ongelmat ovat lisääntyneet. (Lönnqvist ym. 2011; Suvisaari ym. 2011)

Alkoholin kulutus jakaantuu epätasaisesti ja arvio on, että eniten juova kymmenes juo puolet kaikesta kulutetusta alkoholista. Alkoholijuomien myynti on ollut laskussa vuoden 2008 huippulukemista aina vuoteen 2015 asti. Nyt kuitenkin osoittanut nousua vuodesta 2017 lähtien. Vuoden 2019 tilastossa alkoholin myyntiä Parkanossa oli 10 litraa asukasta kohden. Parkanossa alkoholin kulutus on n 3 l runsaampaa kuin koko Suomessa keskimäärin. Parkanon maantieteellinen sijainti, hyvine liikenneyhteyksineen selittänee osan myydystä alkoholimäärästä. Pienissä lähikunnissa ei ole Alkoa, joten alkoholimyynnin tilastojen perusteella tehtäviä suoria johtopäätöksiä pelkästään parkanolaisten alkoholinkulutuksesta ei voida tehdä.

Vuoden 2019 kouluterveyskyselyn perusteella kihniöläisistä 8.–9. luokkalaisista yksinäisyyttä etenkin vapaa-aikana kokee 22 %. Kiusatuksi vähintään kerran viikossa kokee tulleensa 14,3 % vastaajista ja vaikeuksia ystävien saamisessa on 11,9 %:lla vastaajista. Koulu-uupumus (14,6 %) ja riittämättömyyden tunne (26,8) ovat kasvaneet. Edellä kuvatut mielenterveyden haasteet korostuvat erityisesti tyttöjen keskuudessa. Valtakunnallisesti 43,1 % kouluterveyskyselyyn vastanneista kokee, että koulussa on aikuisia, joille voivat puhua asioistaan. Kihniössä vastaava luku on 73, 5 %. (THL)

Vuoden 2021 kouluterveyskyselyn perusteella Parkanon tilanne koulu-uupumuksen suhteen on valtakunnallista tasoa parempi ja myöskin parantunut vuoden 2019 tilanteeseen verrattuna. Yksinäisyyden tunnetta parkanolaisten nuorten parissa kokee 19,8 %. Tämä on selvästi kasvanut vuodesta 2019 vuoteen 2021, ollen myös hieman valtakunnan tasoa korkeampi. Koulukiusaaminen on parkanolaisten nuorten keskuudessa (7,2 %) hieman valtakunnan tasoa (6,0 %) korkeampi, joskin kiusaaminen on vähentynyt vuodesta 2019 (8,6 %). (THL)

Kihniöllä nuorten päihteiden käyttö on vuoden 2019 kouluterveyskyselyn mukaan lisääntynyt ja on korkea valtakunnalliseen tasoon verrattuna. Etenkin tupakointi. Kihniöläisistä 8–9 luokkalaisista tupakoi 16, 7 % päivittäin (valtakunnallinen 5,6 %). Humalahakuista juomista saman ikäluokan nuorilla vähintään kerran kuukaudessa on 14,6 %:lla, mikä myös on valtakunnallista tasoa korkeampi, mutta pysynyt suurin piirtein ennallaan. Myös nuorten suhtautuminen päihteiden käyttöön, etenkin nuuska, sähkötupakka ja tupakka, on aiempaa myönteisempää. 36,6 % prosenttia nuorista kokee, että paikkakunnalta on helppo hankkia huumeita, joskin niiden käyttöä ei kouluterveyskyselyssä esiinny. (THL.) Kunnassa vuonna 2019 tehdyn päihdeasennekyselyn pohjalta alaikäisten tupakointiin puuttumiseen haluttiin kiinnitettävän huomiota. Kyselyssä ilmeni myös, että

tupakka- ja alkoholituotteiden välittäminen alaikäisille koettiin kunnassa ongelmaksi. (EPT- kysely 2019.)

Parkanossa nuorten suhtautuminen vuoden 2021 kouluterveyskyselyn tulosten mukaan päihteiden käyttöön on selvästi maan keskiarvoja hyväksyvämpää. Päivittäin parkanolaisista nuorista tupakoi 10,6 %. Humalahakuinen juominen (12,8 %) on Parkanossa hieman maan keskiarvoa (8,9 %) korkeampi ja luku on noussut vuodesta 2019 jonkin verran. Nuuskan käyttöä sekä muiden laittomien huumeiden käyttöä ovat parkanolaiset nuoret vähäisesti kokeilleet, suunta on kuitenkin vuoden 2019 kyselyyn verrattuna nouseva ja lähenee maan keskiarvoa.

3.1 Yhteistoiminta-alueen tilastotietoja

Indikaattori	Alue	2017	2019	2021
Työttömät, % työvoimasta	Parkano	10,9%	8,6%	8,1%*
	Kihniö	11,8%	6,9%	7,5%*
	Pirkanmaan sairaanhoitopiiri	12,3%	9,3%	9,3%*
	Koko maa	11,5%	9,2%	10,1%*
Nuorisotyöttömät, % 18–24 -vuotiaasta työvoimasta	Parkano	12,2%	9,8%	7,0%*
	Kihniö	11,1%		
	Pirkanmaan sairaanhoitopiiri	16,9%	12,9%	11,8%*
	Koko maa	14,4%	11,5%	
Työkyvyttömyyseläkettä saavat, % 16–64 -vuotiaista	Parkano	9,1%	9,0%	8,9% **
	Kihniö	9,2%	10,4%	9,8% **
	Pirkanmaan sairaanhoitopiiri	5,7%	5,6%	5,6% **
	Koko maa	6,0%	5,8%	5,7% **

Tosi humalassa vähintään kerran kuukaudessa, % 8. ja 9. luokan oppilaista	Parkano	14,4%	7,8%	12,8%
	Kihniö		14,6%	
	Pirkanmaa	9,9%	9,2%	9,0%
	Koko maa	10,2%	9,6%	8,9%
Kokeillut laittomia huumeita ainakin kerran, % 8. ja 9. luokan oppilaista				
	Parkano	11%	2,6%	6,3%
	Pirkanmaan sairaanhoitopiiri	8,3%	9,9%	9,2%
	Koko maa	7,9%	8,9%	8,1%
Ei yhtään ystävää, % 8. ja 9. luokan oppilaista	Parkano	14,3%	10,4%	8,3%
	Kihniö			
	Pirkanmaa	8,7%	9,6%	9,0%
	Koko maa	8,5%	9,1%	9,4%
Koulukiusattuna vähintään kerran viikossa, % 8. ja 9. luokan oppilaista	Parkano	6,5%	8,6%	7,2%
	Kihniö		14,3%	
	Pirkanmaa	5,9%	5,6%	5,5%
	Koko maa	5,8%	5,5%	6,0%

Päihdehuollon nettokustannuk-set, euroa/asukas	Parkano	16,6	21,7	19,2 **
	Kihniö	1,0	3,8	3,8 **
	Pirkanmaan sairaanhoitopiiri	40,2	41,7	43,2 **
	Koko maa	35,6	41,2	39,7 **

*= syyskuun 2021 luvut

**= vuoden 2020 luvut

4 Mielenterveys- ja päihdepalvelut Parkano-Kihniö yhteistoiminta-alueella

4.1 Terveyspalvelut

4.1.1 Akuutti katkaisuhoito

Akuutilla katkaisuhoidolla tarkoitetaan riippuvuutta aiheuttavien aineiden avokatkaisua tai vuodeosastokatkaisua. Akuutti katkaisuhoito toteutetaan pääasiassa Parkanon omassa terveyskeskuksessa. Huumausainekatkaisuhoidot tehdään A-klinikan Tampereen kuntoutuskeskuksessa (Vipunen) tai Pitkäniemen akuuttipsykiatrian osasto APS5. Katkaisuhoidon tarpeen kartoittaa lääkäri yhdessä asiakkaan kanssa. Lääkäri konsultoi tarvittaessa sairaanhoitajaa ja päihdetyöntekijää

Vieroitusoireiden vaatiessa potilaalle toteutetaan lääkkeellinen avokatko. Avokatkon tarkoituksena on helpottaa alkoholista johtuvia vieroitusoireita lääkehoidon avulla. Vuodeosastokatko toteutetaan potilaan fyysisen kunnon ollessa niin huono, ettei hän pärjää kotona.

Parkano ei ole lähettänyt huumausaineista johtuville katkoille vuonna 2020 yhtään asiakasta. Korvaushoidon tehostejaksolle lähetettiin vuonna 2020 alle viisi henkilöä Vipuselle.

4.1.2 Neuvolapalvelut ja oppilas- ja opiskelijaterveydenhuolto

Terveydenhuoltopalveluista neuvolapalvelut (äitiys-, ja lastenneuvola) ja oppilas- ja opiskelijaterveydenhuolto ovat keskeisiä mielenterveys- ja päihdeongelmien ehkäisyssä. Työtehtävät on jaettu seitsemälle terveydenhoitajalle.

Äitiysneuvola tukee ja ohjaa odottavan äidin sekä muun perheen psykososiaalista hyvinvointia, perheen voimavaroja, vanhemmuutta, parisuhdetta sekä puuttuu varhaisessa vaiheessa poikkeamiin ja tuen tarpeeseen. Mielenterveys- ja päihdeongelmien ilmetessä neuvolakäyntejä järjestetään tihennetysti, ohjataan tarvittaessa myös muun avun piiriin, esim. terveyskeskuksen psykiatrisen poliklinikan akuuttihoitajan psykiatrisen hoitotarpeen arvioon. Äitiysneuvolakäynnit sisältävät molemmille vanhemmille tehtävän laajan terveystarkastuksen, joka sisältää mielenterveys- ja päihdekartoituksen. Kartoituksen pohjalta otetaan tarvittaessa yhteyttä kunnan sosiaalityöntekijään, perheneuvontaan ja päihdetyöntekijään.

Äitiysneuvola tekee lähetteen tarvittaessa erikoissairaanhoidon äitiyspoliklinikalle ja psykiatrian poliklinikalle. Yhteistyötä koulutuksen ja konsultoinnin puitteissa tehdään Päiväperhon kanssa. Tilanteen vaatiessa terveydenhoitaja tekee ennakollisen lastensuojeluilmoituksen.

Lastenneuvolan käynneillä keskustellaan vanhempien kanssa esim. vanhemmuuteen liittyvistä haasteista, vanhempien/perheen jaksamisesta, perhettä kuormittavista asioista, päihteiden käytöstä. Laajoissa terveystarkastuksissa 4kk, 18kk, ja 4-v. iässä kartoitetaan perheen voimavaroja, psykososiaalista hyvinvointia, päihteiden käyttöä ja tupakointia lisäksi kyselylomakkeiden avulla. Neuvolakäynti itsessään toimii ennalta ehkäisevästi siten, että terveydenhoitaja pystyy keskustelujen kautta tekemään arvion mahdollisesta avun tarpeesta, tarvittaessa ohjataan esim. terveyskeskuksen psykiatrian poliklinikan akuuttihoitajalle psykiatrisen hoitotarpeen arvioon.

Oppilas- ja opiskeluterveydenhuollon palvelut koskettavat Parkanossa yhtenäiskoulua, lukiota sekä ammattioppilaitosta, Kihniöllä yhtenäiskoulua. Tavoitteena on tukea lasten ja nuorten hyvinvointia, huolien kuulemista, psyykkisen tilan seuraamista ja arviointia sekä kannustaa omahoitoon. 1. luokalla ja 5. luokalla sekä 8. luokalla tehtävissä laajoissa määräaikaistarkastuksissa lapsen hyvinvointia arvioidaan kokonaisvaltaisesti ja ohjataan hyvinvointia tukeviin elämäntapoihin. Kouluterveyshuollossa kysytään lapsen ja nuoren mielialaa aktiivisesti ja tarjotaan mahdollisuus puhua mieltä painavista asioista. Jos huolta ilmenee, sovitaan seurantakäyntejä tiiviisti. Kouluterveyshuolto toimii vuorovaikutuksessa vanhempien kanssa. Yhteistyö oppilas- ja opiskeluterveydenhuollossa oppilaiden perheiden, opettajien, kuraattorin, psykologin, perheneuvonnan ja sosiaalitoimen kanssa on keskeistä. Tarvittaessa kouluterveydenhuollosta voidaan ohjata nuorta psykiatrisen nuorisotiimin palveluiden piiriin.

Nuorisopsykiatrinen tiimi eli nuorisotiimi palvelee molempien kuntien n. 13–23-vuotiaita nuoria. Nuorisotiimi on psykiatrian alueeseen liittyvää moniammatillista hoidollista työtä. Tiimiin kuuluvat psykiatrinen sairaanhoitaja, sosiaalityöntekijä ja erikoislääkäri. Tiimiin ohjaudutaan lähetteellä, jossa lähettävä taho voi olla esimerkiksi etsivä nuorisotyö, koulupsykologi, kouluterveydenhuolto tai perheneuvola. Lisäksi tiimiin kutsutaan tarvittaessa muita nuoren kanssa työskenteleviä tahoja.

Molemmissa kunnissa toimii pikkulapsitiimi, joka on moniammatillinen tiimi lapsiperheiden hyvinvointia edistävien toimenpiteiden kehittämiseksi. Pikkulapsitiimissä on edustus varhaiskasvatuksesta, perheneuvonnasta, sosiaalitoimesta ja terveydenhuollosta.

4.1.3 Psykiatrian poliklinikka

Parkanon psykiatrian poliklinikan työryhmän tehtävänä on erikoisalan mukaisten psykiatristen sairauksien tutkimuksen, diagnosoinnin ja hoidon järjestäminen 18 vuotta täyttäneille asiakkaille Parkano-Kihniö yhteistoiminta alueella. Vuoden 2020 aikana psykiatrian poliklinikalle avohoitokäyntejä oli 2646.

Työryhmään kuuluvat psykiatri, psykologi, päihdetyöntekijä, 4 sairaanhoitajaa, joista yhden sairaanhoitajan työ sisältää myös akuuttityötä, mielenterveyshoitaja ja osastonsihteeri. Yhteistyökumppaneita ovat alueen perusterveydenhuolto, perheneuvola, sosiaalitoimi ja muut toimijat.

Psykiatrian poliklinikalle hakeudutaan lääkärin lähetteellä. Alle 23 -vuotiaat asiakkaat voivat hakeutua akuutissa tilanteessa vastaanotolle ilman lähetettä. Asiakkaan tilannetta kartoitetaan aluksi perusterveydenhuollon toimesta. Hoito aloitetaan ja seurantaa jatketaan perusterveydenhuollon puolella n. 2–3 kk ennen erikoissairaanhoitoon lähettämistä. Psykiatrian poliklinikalle osoitetut lähetteet käsittelee erikoislääkäri tiimikokouksessa yhdessä moniammatillisen työryhmän kanssa. Ensimmäinen käynti ohjautuu asiakkaan tarpeen mukaan joko psykologille, hoitajalle tai erikoislääkärille. Päihdetyöntekijän vastaanotolle hakeudutaan ottamalla itse yhteyttä suoraan päihdetyöntekijään.

Psykiatrian poliklinikan palvelut koostuvat psykiatrian erikoislääkärin vastaanotoista, psykologisista tutkimuksista, toiminta- ja työkyvyn arvioinnista, Kelan kuntoutuspsykoterapian tarpeen arvioinnista, terapeuttisesti suuntautuneista keskustelukäynneistä, sairaanhoitajan tukikäynneistä ja konsultaatiosta sekä kotikäynneistä itsenäisesti asuvien pitkäaikaissairaiden tai vaativaa psykiatrista avohoitoa tarvitsevien asiakkaiden luokse.

Psykiatrian poliklinikka tarjoaa psykiatrian sairaanhoitajan akuuttivastaanottoa. Työ painottuu psykiatrisen hoitotarpeen arvioon, muiden ammattilaisten konsultatiiviseen tukeen, asiakastapaamisiin ja jatkohoidon suunnitteluun. Akuuttihoitajan arvion kautta asiakas mahdollisesti

ohjautuu psykiatrian poliklinikan palveluihin. Kolmostien Terveys oy tarjoaa omana toimintanaan lyhytterapiaa yksilöille, pareille ja perheille. Terapiaan ohjautuminen tapahtuu akuuttihoitajan kautta.

4.2 Sosiaalipalvelut

4.2.1 Sosiaalipsykiatrinen työ

Sosiaalipsykiatrinen työ tuottaa psykiatrista ryhmä- ja asumispalvelua. Toiminnan tavoitteena on kuntoutujan omatoimisuuteen kannustaminen sekä toimintakyvyn tukeminen yhteisöhoidon keinoin. Parkanossa sijaitsevan asumisyksikön lisäksi asumispalveluita järjestetään yksilölliseen palvelutarpeeseen perustuen ostopalveluna myös muilta asumispalveluja tuottavilta yksiköiltä.

Parkanon psykiatrian poliklinikalla kokoontuu säännöllisesti pitkäaikaiskuntoutujien ryhmä. Tavoitteena on kannustaa kuntoutujia omatoimisuuteen ja käyttämään olemassa olevia muita palveluja. Toimintaa toteutetaan kerran viikossa 1½ tuntia kerralla, ja ryhmässä on mukana 10–15 kuntoutujaa. Ryhmätoiminnassa korostuu vertaistuen merkitys. Asiakas ohjautuu ryhmätoimintaan, mikäli hän ei hyödy yksiökeskusteluista tai ne eivät ole riittävät. Tarpeen määrittelee asiakas yhdessä omatyöntekijän ja psykiatrin kanssa.

Kihniössä mielenterveys ja päihde kuntoutujien on mahdollista osallistua päivätoimintaa kaksi kertaa viikossa. Päivätoiminta kokoontuu Kihniössä terveyskeskuksen tiloissa. Osallistujia on 10–15. Päivä kestää aamupalasta päiväkahviin. Kerran viikossa tehdään ruoka itse ja leivotaan. Muina päivinä lounas haetaan terveyskeskuksen keittiöstä. Päiviin sisältyy pelaamista, askartelua ja puutöitäkin voi tehdä. Asiakas ohjautuu päivätoimintaan kotihoidon kautta. Myös omaiset ja asiakas itse voivat olla yhteydessä suoraan ohjaajiin ja hakeutua mukaan päivätoimintaan. Päivätoiminnan tavoitteena on arjenhallinnan ylläpito, toimintakyvyn tukeminen sekä mielekkään tekemisen mahdollisuus. Toiminnassa isona osana myös vertaistuki ja osallistaminen.

4.2.2 Päihdepalvelut

Parkano -Kihniö alueella työskentelee yksi päihdetyöntekijä (sosionomi AMK). Työaika jakautuu 80 % Parkanoon ja 20 % Kihniöön. Päihdetyö toteutuu pääsääntöisesti ajanvarauksella, mutta päihdetyöntekijän kohtaaminen matalalla kynnyksellä on myös mahdollista. Matalankynnyksen kohtaamiset tapahtuvat lähinnä kuntouttavassa työtoiminnassa. Matalankynnyksen päihdepalveluilla tarkoitetaan tässä kohdassa sitä, ettei asiakkaan tarvitse paljastaan nimeään tai henkilötietojaan. Myöskään kirjauksia ei näistä keskusteluista tehdä.

Päihdetyö koostuu ennalta sovituista asiakastapaamisista ja yhteydenpidosta asiakkaisiin myös puhelimitse soittaen ja viestitellen. Päihdetyöntekijän palveluihin kuuluvat myös läheisten tukeminen ja lähiverkoston kanssa työskenteleminen, mikäli asiakas antaa tähän luvan. Päihdetyöntekijän vastaanotolla toteutuvat viranomaisten määräämät ajokykyseurannat ja päihteidenkäytön kartoitukset. Korvaushoito toteutetaan yhteistyössä polin sairaanhoitajan kanssa siten, että lääkejako tapahtuu polilla ja psykososiaalinen tuki päihdetyöntekijän vastaanotolla.

Päihdetyöntekijän vastaanotolle pääsemiseksi ei tarvita lähetettä. Vastaanotolle hakeudutaan ottamalla suoraan yhteyttä päihdetyöntekijään joko soittaen tai viestin välityksellä. Asiakkaat hakeutuvat vastaanotolle erilaisten aineellisten riippuvuuksien, kuten alkoholi tai huumeet tai toiminnallisten riippuvuuksien, kuten pelaamisen vuoksi. Päihdetyön asiakkaita on Parkano –Kihniö alueella n 70 ja asiakastyön kontakteja kertyi vuonna 2020 hieman yli 400. Asiakkaita tavataan asiakkaan tilanteesta ja tarpeesta riippuen viikoittain, kuukausittain tai sopimuksen mukaan. Tapaamiset tapahtuvat pääsääntöisesti toimistolla, joka sijaitsee psykiatrian poliklinikalla. Kotikäynnit ovat mahdollisia suunnitellusti.

Vastaanottokäynnit koostuvat muun muassa päihdeseurannoista, korvaushoito-käynneistä, vuodeosaston jatkohoidosta, ajokykyseurannasta. Kotikäynnit suuntautuvat lähinnä ikäihmisille, joiden on vaikea päästä vastaanotolle. Ensitapaamisella selvitetään asiakkaan elämäntilannetta, keskustellaan asiakkaan tavoitteesta sekä siitä, miten tavoitteeseen päästään. Alkoholia käyttävällä asiakkaalla on mahdollisuus hakeutua avo- tai osastokatkolle, osastokatko tapahtuu terveyskeskuksen vuodeosastolla. Asiakkaalle kerrotaan päihdelaitoskuntoutuksesta ja siihen hakeutumisesta. Huumeiden käyttäjien katko tapahtuu Tampereella ostopalveluna joka Pitkäniemessä tai Vipusella.

Päihdepalveluja tarjotaan ensisijaisesti avopalveluina. Mikäli avohoidon palvelut eivät ole riittäviä tai tarkoituksenmukaisia, voidaan henkilölle myöntää laitoshoitoa tai -kuntoutusta.

Päihdetyö on matalankynnyksen palvelua. Asiakkaat ohjautuvat päihdetyön piiriin terveyskeskuslääkärin, vuodeosaston, psykiatrin poliklinikan ja sosiaalitoimen kautta. Ensikontakti on suoraan asiakkaalta itseltään tai omaiselta on mahdollista. Päihdetyö toimii linkkinä kunnan toimijoiden

välillä ja yhteistyötä tehdään terveyskeskuksen poliklinikan, kotihoidon, vuodeosaston, sosiaalityöntekijöiden, sosiaaliohjaajien, psykiatrian poliklinikan, apteekin ja yleisen edunvalvonnan kanssa.

4.2.3 Sosiaalityö

Sosiaalityön tavoitteena on tukea asiakkaan hyvinvointia ja itsenäistä selviytymistä erilaisissa elämäntilanteissa kuten työttömyyden, taloudellisten vaikeuksien, asunnottomuuden, sairastumisen, vammautumisen, mielenterveys- ja päihdeongelmien tai kriisitilanteen sattuessa. Parkano-Kihniö yhteistoiminta-alueen sosiaalipalveluissa työskentelee sosiaalityön päällikkö, sosiaalipalvelusihteeri, suunnittelija, kolme sosiaalityöntekijää, kolme sosiaaliohjaajaa, kaksi vanhustyön asiantuntijaa, yksi perhetyön asiantuntija ja yksi vammaispalvelun asiantuntija.

Sosiaalityö on matalan kynnyksen palvelua. Asiakas tai läheinen ottaa usein yhteyttä suoraan työntekijään. Sosiaalityöntekijä tai -ohjaaja ja asiakas tekevät yhdessä palvelutarpeen kartoituksen ja suunnitelman arjen tueksi. Asiakkaan saama apu voi olla yksilölliseen palvelutarpeeseen perustuvaa palvelua, taloudellista tukea (esim. toimeentulotuki) tai neuvontaa ja ohjausta liittyen esimerkiksi sosiaaliturvaan ja –palveluihin. Periaatteena on, että työntekijä tapaa aina uuden asiakkaan kokonaistilanteen selvittämiseksi. Asiakasta ohjataan ja neuvotaan eri palveluiden suhteen ja tarvittaessa hänet ohjataan muiden tarvittavien palveluiden pariin.

Sosiaalityön lähtökohtana on, että yhteistyötä tehdään paljon erilaisten toimijoiden kanssa. Yhteistyötahoina voivat toimia esimerkiksi terveydenhuollon, lapsiperheiden, järjestöjen tai työllisyyden hoidon toimijat. Esimerkiksi pitkään työttömänä olleille henkilölle sosiaalityöntekijä, TE-toimisto (työ- ja elinkeinotoimiston) ja asiakas laativat yhdessä aktivointisuunnitelman. Suunnitelmassa kartoitetaan asiakkaan kokonaistilanne, jonka pohjalta mietitään erilaisia vaihtoehtoja asiakkaan työllistymisen edistämiseksi. Suunnitelman tavoitteena on paitsi parantaa asiakkaan työllistymisedellytyksiä myös edesauttaa hänen elämänhallintansa kehittymistä.

Päihde- ja mielenterveyspalvelut kuuluvat sosiaalityön palveluihin. Ne sisältävät neuvontaa, tietoa erityispalveluista ja kuntoutusvaihtoehdoista, hoitoon ohjausta ja päätöksen tekoa esimerkiksi kuntoutushoidon tai asumispalvelun myöntämisestä. Palvelun tavoitteena on ehkäistä ja vähentää päihteiden ongelmakäyttöä, siihen liittyviä sosiaalisia ja terveydellisiä haittoja sekä edistää mielenterveys- ja päihdeongelmaisen ja hänen läheistensä toimintakykyä ja turvallisuutta. Mielenterveys- ja päihdepalveluissa painottuvat ensisijaisesti paikalliset, perustason avohuollon palvelut. Mikäli kotiin annettavilla avohuollon palveluilla ei pystytä vastaamaan asiakkaan palvelutarpeeseen, myönnettäväksi voivat tulla esimerkiksi asumispalvelut.

Päihdesosiaalityössä yhteistyötä tehdään kunnan työpajan, TE-toimiston, Kelan, mielenterveys- ja päihdepalveluiden, terveyspalveluiden, oppilaitosten ja seurakunnan kanssa. Sosiaalityöntekijä voi ohjata asiakkaan muihin palveluihin tai asiakkaat ohjautuvat sosiaalityöntekijän vastaanotolle muiden palveluiden kautta.

Vuoden 2021 syksyllä aloitti uutena sosiaali- ja terveydenhuollon yhteistyömuotona SOSTER-työryhmä, joka koostuu nimetyistä sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisista. Ryhmän työskentely painottuu paljon palveluita käyttäviin ns. monipalveluasiakkaisiin. Työskentelyn tavoitteena on asiakkaan luvalla ja yhdessä asiakkaan kanssa löytää tehokkaan yhteisen työskentelyn avulla toimivat palvelut sekä vähentää eri tahoilla tehtävää päällekkäistä työtä. Myös muuta yhteistyötä terveydenhuollon suuntaan on kehitetty nimeämällä työikäisten palveluiden yksi sosiaaliohjaajista terveydenhuollon yhteyshenkilöksi.

IKÄÄNTYNEET PÄIHDE- JA MIELENTERVEYSPALVELUISSA

Ikääntyneiden päihde- ja mielenterveystyö tarkoittaa ikäerityisiä ja ikäeettisiä moninaisia ihmisen terveyttä ja toimijuutta tukevia palveluja, kuten ohjausta ja neuvontaa, päihde- ja mielenterveysongelman puheeksi ottamista ja työstämistä, haittojen vähentämistä ja päivittäisen elämän sujumisen tukemista. Tavoitteena on ihmisen hyvinvoinnin, elämänlaadun, päivittäisen selviytymisen, elämänhallinnan, toimijuuden ja osallisuuden palauttaminen, ylläpitäminen ja vahvistaminen menetelmillä, jotka ovat ikääntyneelle itselleen merkityksellisiä ja tarkoituksellisia - tavoitteena ei ole pelkästään raitistuminen tai päihteiden käytön lopettaminen vaan kokonaisvaltainen elämäntilanteen laadun parantaminen ja haittojen vähentäminen. Työn painopiste ei ole vain ongelmat, sairaus vaan myös ihmisen voimavarat, hallintakeinot ja kiinnostukset.

Ikäihmisten päihde - ja mielenterveyspalveluihin ohjautuvat asiakkaat ovat pääsääntöisesti sosiaali – ja terveystoimen yhteisasiakkaita. Ikäihmisten palveluissa tehdään laaja-alaista ja moniammatillista palvelutarpeen arviointia, jonka perusteella yksilölliset palvelut määritellään. Palvelutarvearvioinnissa apuna käytetään RAI-arviointivälineistöä. RAI-arviointi on järjestelmällinen ja monipuolinen palvelutarpeen arviointiprosessi, joka toteutetaan yhdessä asiakkaan kanssa. Huolellisesti toteutetusta RAI-arvioinnista saadaan ajantasainen kuvaus asiakkaasta, hänen voinnistaan ja elämäntilanteestaan. Asiakkaiden arviointi yhdenmukaisesti RAI-välineellä luo pohjan tavoitteelliselle ja suunnitelmalliselle hoidolle ja palveluille, joilla vastataan asiakkaiden tarpeisiin.

Ikäihmisten palveluissa ikääntymisen mukanaan tuomat fyysiset, sosiaaliset, psyykkiset tarpeiden muutokset, ikääntyvän elämänhistoriasta kumpuavat merkitykset ja tämänhetkinen elämäntilanne otetaan huomioon palvelutarvearvioinnissa. Ikäihmisen yksilöllisyyttä, autonomiaa,

voimavaroja ja omaa toimijuutta kunnioitetaan. Hyvä elämänlaatu on varmistettava myös silloin, kun ikäihminen ei halua tai pysty muuttamaan päihteidenkäyttöään.

4.2.4 Lastensuojelu

Lastensuojelun tarkoituksena on turvata lapsen (alle 18-vuotias) oikeus turvalliseen kasvuun, kehitykseen ja erityiseen suojeluun. Lastensuojelutyötä tekevät lapsiperheiden sosiaalityöntekijät ja perhetyön asiantuntija. Työ koostuu ehkäisevästä lastensuojelusta ja neuvonnasta, yksilö- ja perhekohtaisesta lastensuojelusta sekä lapsiperheiden toimeentulotukiasioiden selvittelystä ja päihdehuollosta. Lastensuojelun tehtävä on toimia avohuollon tukitoimien tarjoajana, kun perheessä on mielenterveys- tai päihdeongelmia. Lastensuojelu koordinoi asiakkaita eteenpäin palveluihin ja seuraa asiakkaidensa palveluiden käyttöä. Lastensuojelun asiakkaalle laaditaan asiakassuunnitelma yhdessä perheen sekä tarvittaessa lapsen ja perheen kanssa työskentelevien muiden viranomaisten kanssa.

Lastensuojelutyötä on perheen ja lasten tapaaminen arjessa ja kriisitilanteen sattuessa, työskentely perheen kanssa, lastensuojeluilmoitusten vastaanottaminen ja lastensuojelutarpeen selvittäminen ja tukitoimien tarjoaminen. Lastensuojelun avohuollon toimintamuotoja ovat kotipalvelu, perhetyö, ehkäisevä toimeentulotuki, tukihenkilö tai –perhetoiminta, sijoitus avohuollon tukitoimena ja lastensuojelun kotiin tehtävä avotyö. Näiden lisäksi muita tukitoimia ovat perheneuvonnan palvelut, terveydenhuollon palvelut, päivähoito, puutteellisten asuinolojen korjaaminen, terapiapalvelut ja perhekuntoutus. Lastensuojelun kannalta on ensisijaisen tärkeää, että yleiset, kaikille tarkoitetut palvelut tukevat lasten kasvatusta ja hyvinvointia.

Lastensuojelun lähtökohtana on lapsen etu. Mikäli lapsen etu vaatii, lapsi tai nuori voidaan ottaa huostaan ja sijoittaa kodin ulkopuolelle. Lapsen ja perheen kanssa työskennellään koko sijoituksen ajan tavoitteena, että lapsi voi palata omaan kotiinsa.

Lastensuojeluilmoituksen voi tehdä kuka tahansa lapsen tai nuoren hyvinvoinnista huolestunut henkilö. Erityinen lakiin perustuva ilmoitusvelvollisuus koskee tiettyjä viranomaisia ja lasten kanssa toimivia tahoja. Ilmoitusvelvollinen henkilö voi lastensuojeluilmoituksen sijasta täyttää ilmoitusvelvollisuutensa ottamalla yhteyttä lapsen asuinkunnan sosiaalitoimeen yhdessä lapsen tai hänen vanhempansa kanssa.

4.2.5 Perhepalvelu

Perhepalvelut toimivat yhtenäisesti perhekeskustoimintamallin mukaisesti.

Perheneuvola vastaa lasten tunne-elämän tutkimuksista, tukikäynneistä, kasvatukseen liittyvästä tuesta ja konsultoinnista, perhe-elämään ja parisuhteeseen liittyvästä keskustelusta, sekä lastenpsykiatrisista konsultoinnista. Käynnit ovat asiakaslähtöisiä yksilö-, perhe- tai parikäyntejä. Perheneuvola on matalan kynnyksen keskustelupaikka, jonne asiakkaat voivat itse varata työntekijältä ajan. Käynnit ovat vapaaehtoisia ja maksuttomia. Toimitaan kiinteästi asiakaslähtöisessä yhteistyössä kaupungin sosiaalityöntekijöiden kanssa. Perheneuvolassa työskentelevät perheneuvoja ja perheneuvolapsykologi sekä perheneuvolalääkäri.

Ennalta ehkäisevä neuvolan perhetyö on tavoitteellista ja suunnitelmallista kotiin annettavaa apua ja tukea lapsiperheille. Sen tarkoituksena on tavoittaa riskiperheet ja tukea heitä ennen varsinaisen kriisin syntymistä. Ennalta ehkäisevä perhetyö toimii kiinteässä yhteistyössä perhe-, lasten- ja äitiysneuvolan kanssa. Asiakas voi ottaa perhetyöntekijään yhteyttä itse, usein asiakkuus alkaa neuvolan yhteydenoton perusteella. Neuvolan perhetyö on ilmaista, kestoltaan 1–5 kertaa.

Sosiaalihuoltolain mukainen perhetyö on ennaltaehkäisevää perhetyöntekijän antamaa palvelua lapsiperheille yhteistyössä kaupungin sosiaalityöntekijöiden kanssa ja heidän ohjauksessaan. Perhetyö perustuu sosiaalityöntekijän arvioon perheen tilanteesta ja yhdessä perheen, sosiaalityöntekijän ja perhetyöntekijän kanssa laadittuun perhetyön suunnitelmaan. Suunnitelma sisältää työskentelylle asetetut tavoitteet, vastuut, aikataulut ja yhteistyötahot. Perhetyö on keskustelua ja neuvontaa, joka tukee vanhemmuutta ja auttaa lapsiperheitä suoriutumaan arjestaan. Perhetyössä tuetaan perheiden elämänhallintaa, vuorovaikutustaitoja ja käytännön lastenkasvatusta. Perhetyötä tehdään koko perheen kanssa pääasiallisesti perheiden kotona. Perhetyön tavoitteena on turvata lapsen edun toteutuminen ja nostaa esille lapsen näkökulma, auttaa perhettä ja lasta löytämään omat voimavaransa ja tukea vanhempia lasten kasvatuksessa ja rajojen asettamisessa.

Myös lapsiperheiden kotipalvelu on sosiaalihuoltolain mukaista palvelua. Kotipalvelu on yhdessä perheen ja yhteistyötahojen kanssa tehtävää vanhemmuuden ja arjessa selviytymisen tukemista ja perheen omien voimavarojen vahvistamista. Perhettä avustetaan jokapäiväiseen elämään liittyvissä tehtävissä ja toiminnoissa, apu voi olla myös konkreettista auttamista kotitöissä, kuten siivousta tai tiskausta.

Lastensuojelun tehostettu perhetyö on intensiivistä tukea perheille. Tehostetun perhetyön piirissä olevat perheet ovat yleensä haastavassa tilanteessa ja tarvitsevat erityistä tukea ja ohjausta. Myös tehostetun perhetyön aloittamisesta, sen pituudesta, seurannasta ja arvioinnista päätetään yhdessä lastensuojelun sosiaalityöntekijän ja perheen kanssa.

Perhepalvelukeskuksen tiimiin kuuluu nuorten psykiatrinen sairaanhoitaja. Hän koordinoi nuorisotiimin toimintaa. Nuorisopsykiatri on sairaanhoitajan kanssa yhteydessä säännöllisesti, myös psykologin asiantuntemus on käytettävissä. Nuorisotiimin toiminnassa on vahva hoidollinen ote, sairaanhoitaja toteuttaa nuoren kanssa tiimissä asetettuja tavoitteita apua tarvitsevan nuoren elämässä. Koulukuraattori, kasvatustyön palveluvastaava ja terveydenhoitaja ovat käytettävissä matalan kynnyksen tarpeissa. Koulupsykologi on koulun opiskeluhuollon jäsen, jonka työkenttään kuuluu oppilaiden ja opiskelijoiden varhainen psyykkinen tuki sekä oppiseen ja koulukäyntiin liittyvät psykologiset tutkimukset ja koulun henkilökunnan sekä vanhempien konsultointi oppimiseen ja koulunkäyntiin liittyvissä asioissa.

4.2.6 Työllisyyspalvelut

Parkano-Kihniö yhteistoiminta-alueella työllisyyspalveluiden kokonaisuus muodostuu työllisyyden kuntakokeilun, kuntouttavan työtoiminnan, nuorten työpajan ja sosiaalisen kuntoutuksen kokonaisuuksista. Työllisyyden kuntakokeilun tavoitteena on tarjota entistä henkilökohtaisempaa ja sujuvampaa palvelua lähipalveluna. Kokeiluissa kunnat kehittävät työnhakijoille tarjottavia työllistymistä tukevia palveluja ja palvelumalleja. Niiden avulla pyritään nykyistä paremmin tunnistamaan ja ratkaisemaan asiakkaiden yksilölliset palvelutarpeet, työllistymisen esteet sekä osaamisen kehittämistarpeet. Kokeilussa asiakas asioi omassa kotikunnassa ja saa henkilökohtaista palvelua OMA-valmentajalta. Oma-valmentaja suunnittelee yhdessä asiakkaan kanssa hänen tavoitteisiinsa sopivan, yksilöllisen polun kohti työtä, koulutusta tai muita palveluja. OMA-valmentaja ohjaa asiakkaan palveluihin ja seuraa hänen tilanteensa edistymistä. Tavoitteena on tarjota yksilöllistä ja sujuvaa palvelua. Palvelut tuotetaan moniammatillisen asiantuntijaverkoston, yksityisten ja kolmannen sektorin toimijoiden yhteistyönä. Kuntien omat palvelut tuodaan uudella tavoin yhteen, asiakkaan hyödyksi.

Kuntouttavan työtoiminnan työpaja on Parkano-Kihniö yhteistoiminta-alueen työttömille suunnattu työllistymistä ja elämänhallintaa edistävä sosiaalihuollon palvelu. Palveluun sisältyy työ-, yksilö- ja ryhmävalmennusta sekä palveluohjausta. Toiminnan tavoitteena on tukea kokonaisvaltaisesti asiakasta erilaisissa elämäntilanteissa sekä edistää elämänhallintaa, kuntoutumista, työllistymistä ja ammatilliseen koulutukseen

hakeutumista. Työpajassa tehdään yhteistyötä kunnan sosiaali- ja terveyspalveluiden, kunnan työllisyyspalveluiden, TE- palveluiden, oppilaitoksien, yritysten ja kolmannen sektorin toimijoiden kanssa.

Palveluun ohjaudutaan ottamalla yhteyttä kunnan työllisyyspalveluun tai TE-palveluun. Työpajajakson alkuvaiheessa asiakkaalle tehdään kartoitus, missä selvitetään asiakkaan nykytilanne, palvelutarve sekä asiakkaan tämän hetken oma tavoite. Kuntouttavan työtoiminnan työpajan palveluohjaus on asiakkaan palveluiden tarpeen arviointia sekä toimintakyvyn tukemista asiakkuuden alusta alkaen. Työmuotona on tavoitekeskustelut, yksilö- ja ryhmäohjaus. Palveluohjaus sisältää mm. suunnitelman laatimisen yhdessä asiakkaan kanssa. Palveluohjaus on asiakkaan tavoitteista liikkeelle lähtevää asiakaslähtöistä toimintaa, jonka tarkoituksena on asiakkaan voimaannuttaminen sekä itsenäisen elämisen tukeminen. Työvalmentajat toimivat yli organisaatiorajojen sekä tarpeen mukaan huolehtivat yhteyksistä asiakkaan ja viranomaisten välillä.

Sosiaalinen kuntoutus on yksilöllisen ja toiminnallisen tuen yhdistävää palvelua. Sosiaalisen kuntoutuksen tarkoituksena on sosiaalisen toimintakyvyn vahvistaminen, syrjäytymisen torjuminen ja osallisuuden edistäminen.

Sosiaalisen kuntoutuksen ryhmässä selvitetään sosiaalista toimintakykyä ja kuntoutustarpeita, annetaan ohjausta erilaisiin palveluihin, valmennetaan arkipäivän toiminnoista suoriutumiseen ja tuetaan yksilöä ryhmätoimintaan sekä sosiaalisiin vuorovaikutussuhteisiin. Ryhmässä valmistetaan ruokaa ja vietetään aikaa yhdessä, retkeillään, saadaan erilaista neuvontaa sekä tutustutaan erilaisiin harrastuksiin ja harjoitellaan työelämän vaatimia taitoja. Toiminta pitää sisällään myös yksilöohjausta ja ryhmän tavoitteena onkin antaa myös yksilöllistä tukea pitkäaikaistyöttömille. Ryhmään osallistuvien tavoitteet vaihtelevat elämänhallinnan parantamisesta, työllistymispolkujen selkiytymiseen.

5 Sivistyspalvelut

5.1 Perusopetus, lukio, toisen asteen oppilaitokset

Parkanossa toimii lukuvuonna 2021-2022 yhtenäiskoulu, jossa ovat kaikki Parkanon perusopetuksen oppilaat. Perusopetuksen kanssa samoissa tiloissa toimii Parkanon lukio. Parkanon kaupungin lukion lisäksi 2. asteen koulutusta paikkakunnalla tarjoaa Saskyn Ammatti-instituutti Iisakki sekä Sataedu.

Perusopetuksessa ja 2. asteella on tarjolla oppimisen ja koulunkäynnin tuen palvelut. Parkanon perusopetuksessa on kaupungin tukimuotoina kuraattorin ja kasvatusohjaajan palvelut, joustavat opetusryhmämuodot, sekä kaikille avoin kerho- ja harrastetoiminta. Kuraattori toimii myös 2. asteella.

Koulu- ja kulttuurikampus Kaarnassa tuetaan oppilaiden kokonaista koulupäivää. Perusopetuksen oppilaille tarjotaan ilmainen aamupala. Jokaiselle oppilaalle pyritään löytämään mielekäs ja maksuton harrastus, joka toteutetaan koulupäivän yhteydessä. Aamu- ja iltapäivätoiminnassa alkuopetuksen sekä erityisen tuen päätöksen omaaville oppilaille mahdollistetaan turvallinen vapaa-ajan viettäminen. Edellä mainitut palvelut on pyritty järjestämään kouluympäristössä niin, että ne ovat tasa-arvoisesti kaikkien saatavilla, eriarvoisuutta vähentäviä ja terveyseroja kaventavia. Koulun hyvinvointipalveluiden suunnitteluun on osallistettu palveluita käyttäviä perheitä, oppilaita sekä työntekijöitä.

Kihniöllä toimii yksi yhtenäiskoulu, joka käsittää vuosiluokat 1.–9. Koulun kanssa samoissa tiloissa toimii esiopetus ja päiväkoti. Koulussa toimii kaksi pienryhmää. Koulunkäynnin tueksi kunnassa on panostettu mm. ohjaajiin. Kuluvana vuotena koulussa toimii myös tsemppari-ohjaaja.

Kihniön yhtenäiskoulu kuuluu KiVa Koulu- ohjelmaan, jolla pyritään ennaltaehkäisemään ja puuttumaan koulukiusaamiseen. Kihniön perusopetuksen kuraattori pitää Hyvinvoinnin vuosikellon oppitunteja luokka-asteille sekä tunne- ja turvataitotunteja. Kiusaamisen vastaista toimintaa harjoittaa myös MLL:n kouluttamat tukioppilaat, jotka valitaan vuosittain. Kouluun on laadittu erillinen ohjeistus poissa-oloihin puuttumiseksi.

Kihniöllä ja Parkanossa oppilailla ja opiskelijoilla on käytössään laajat oppilashuollon palvelut, jotka tuottaa osin Kolmostien Terveys; kouluterveydenhuolto, koulupsykologin sekä koulun psykiatrisen sairaanhoitajan palvelut. Oppilashuoltoryhmiin kuuluvat mm. kouluterveydenhoitaja, rehtori, erityisopettaja, koulupsykologi, kuraattori ja opinto-ohjaaja. Lisäksi ryhmään kutsutaan oppilaita, ruokapalveluhenkilökuntaa, vanhempien edustajia. Oppilashuoltoa ohjaa kuntakohtainen opetussuunnitelma sekä oppilashuollon suunnitelma, jossa kuvataan toimenpiteet ja periaatteet mm. kiusaamisen, väkivallan, päihteiden käytön ja ennaltaehkäisyn sekä poissaolojen varalta sekä yhteistyö huoltajien kanssa ja oppilashuollon tuen polku. Tulevaisuudessa myös mielenterveys- ja päihdesuunnitelma toimii oppilashuollon suunnitelman perustana. Oppilashuolto vastaa oppilaiden hyvinvoinnin tukemisesta. Kouluterveydenhuollon kanssa tehdään yhteistyötä liittyen ravitsemukselliseen ohjaamiseen, seksuaaliterveyteen ja muihin terveystiedon oppiaiheisiin. Muita yhteistyökumppaneita oppilashuollolle ovat mm. EHYT ry, liikenneturva sekä muut vaihtuvat toimijat.

Parkanon ja Kihniön perusopetuksessa työskentelee NEPSY-valmentajia, jotka voivat hyödyntää osaamistaan tukea tarvitsevien lasten parissa.

Vuonna 2021 IPC -menetelmäkoulutukseen Parkanosta ja Kihniöstä osallistuu koulukuraattoreita, kouluterveydenhoitajia, koulupsykologeja ja psyk. sairaanhoitaja. Menetelmää käytetään 13–18 –vuotiaiden masennusoireiden hoitoon ja ehkäisyyn.

5.2 Varhaiskasvatus

Varhaiskasvatusta tarjotaan Parkanossa sekä päiväkodeissa että perhepäivähoidossa, Kihniöllä päiväkodissa. Varhaiskasvatus tukee vanhempien jaksamista esimerkiksi järjestämällä perheen kriisitilanteessa varhaiskasvatuspaikan nopeallakin varoitusajalla. Yhteistyö lastenneuvolan, perhetyön, lastensuojelun ja perheneuvolan kanssa toteutetaan lapsen ja perheen tarpeiden mukaan.

Kiertävä varhaiskasvatuksen erityisopettaja ohjaa varhaiskasvatuksen henkilöstöä toimimaan vanhempien kanssa, joilla on mielenterveys- ja päihdeongelmia sekä ohjaa ja tukee vanhempia. Kiertävä varhaiskasvatuksen erityisopettaja voi tarjota perheelle suoraan neuvonta- ja ohjausapua sekä antaa palveluohjausta muihin kunnan palveluihin.

5.3 Vapaa-ajanpalvelut

Vapaa-aikapalvelut muodostuvat kansalaisopisto-, kirjasto-, kulttuuri-, liikunta-, ja nuorisopalveluista, musiikkiopistosta ja laajasta 3. sektorin verkostosta. Vapaa-aikapalvelut edistävät kuntalaisten tasavertaisia mahdollisuuksia sivistyksen ja elämysten hankintaa, vapaa-ajan viettoon, itsensä kehittämiseen sekä psyykkisen, fyysisen ja sosiaalisen hyvinvoinnin edistämiseen.

Kirjasto on kaikille avoin kohtaamispaikka, joka tarjoaa mahdollisuuden vapaa-ajan viettoon kodin ulkopuolella ilman kaupallisia tai toiminnallisia vaatimuksia. Vaihtoehtoisena ja kaikille avoimena ajanviettopaikkana kirjasto torjuu yksinäisyyttä ja luo yhteisöllisyyden kokemuksen. Kirjasto tarjoaa perinteisen kirjastotoiminnan lisäksi myös paljon erilaisia maksuttomia hyvinvointia tukevia harrastuksia ja tapahtumia.

Kirjastossa tarjolla oleva tieto- ja kaunokirjallisuus, elokuvat ja musiikki antavat elämyksiä ja tukevat mielenterveyttä, päihteettömyyttä ja elämänhallintaa. Erilaisista oppaista voi hakea apua elämän ongelmatilanteisiin. Kirjaston oma kokoelman käyttö ja lainaus on asiakkaalle maksutonta. Lisäksi kirjastossa voi lukea sanoma- ja aikakausilehtiä sekä lainata liikuntavälineitä maksuttomasti.

Kirjastossa on asiakkaiden käytettävissä tietokoneita, joilla on mahdollisuus tiedon hankintaan, sosiaalisen median käyttöön ja omien asioiden hoitamiseen. Kirjastosta saa tarvittaessa henkilökohtaista opastusta tietokoneen käytössä tai asioiden hoitamisessa verkossa.

Kotikirjastopalvelu tarjoaa palveluita niille, jotka eivät korkean iän, vamman tai sairauden takia pysty itse asioimaan kirjastossa. Asiakkaalle varta vasten valikoitu aineisto toimitetaan kotiin noin neljän viikon välein.

Kansalaisopiston palvelut tuottaa Parkanossa ja Kihniöllä SASKY koulutuskuntayhtymä. Se on vapaan sivistystyön oppilaitos, joka tarjoaa opiskelijan kotipaikkaan, ikään, sukupuoleen ja koulutustaustaan katsomatta monipuolista koulutusta useilla eri aloilla kuten kielissä, kuvataiteessa, kädentaidoissa, liikunnassa, musiikissa ja teatteritaiteessa.

Kansalaisopisto-opiskelu mahdollistaa kuntalaisten kasvamisen, oppimisen, itsensä kehittämisen ja harrastamisen yhdessä opintoryhmän muiden jäsenten kanssa. Täten se ehkäisee osaltaan mielenterveys- ja päihdeongelmien syntyä ja tukee mielenterveyttä sekä päihteettömyyttä.

Parkanossa ja Kihniöllä on erittäin monipuolisesti maksuttomia liikuntapaikkoja, joita voi käyttää itsenäisesti. Lisäksi liikuntapalveluiden toimesta järjestetään erilaisia liikuntatoimintoja, kuten ikäihmisten tasapainojumppa, matalan kynnyksen kuntosalivuoro sekä rantauimakoulu.

Nuorisotyö on osa vapaa-ajanpalveluista. Nuorisotyön toimintamuotoina ovat nuorisotilatoiminta, nuorisovaltuusto, kouluyhteistyö, etsivä nuorisotyö, tapahtumat, leirit, matkat ja kurssit. Nuorisopalvelujen tehtävänä on nuorten osallisuuden ja osallistumisen lisääminen sekä sosiaalinen vahvistaminen yksilö- ja ryhmätoiminnan myötä. Tavoitteena on kehittää nuorten toimintamahdollisuuksia, kannustaa heitä päihteettömään toimintaan sekä tukea nuorten kokonaisvaltaista kasvua kohti aikuisikää ja kiinnittymistä yhteiskunnan jäseneksi. Kihniöllä toimii tällä hetkellä vapaaseurakunnan ylläpitämä nuorisotila. Parkanon kaupunki on avaamassa nuorisotilan vuoden 2022 aikana.

5.4 Nuorten työpaja/ Startti

Nuorten työpajatoiminta antaa varhaista tukea yksilöllisesti ja yhteisöllisesti. Työpaja tarjoaa nuorelle mahdollisuuden ohjattuun ja tuettuun työntekoon sekä räätälöityyn polkuun koulutukseen, sen loppuun saattamiseen yhteistyössä koulutuksen järjestäjän kanssa tai avoimille työmarkkinoille työllistymisen. Aluehallintovirasto myöntää valtionavustuksia nuorten työpajatoimintaan. Avustus on tarkoitettu nuorisolaissa (1285/2016) säädetyn nuorten työpajatoiminnan tukemiseen. https://avi.fi/tietoa-meista/tehtavamme/opetus-ja-kulttuuri/nuorisotoimi/nuorten-tyopajatoiminta

Parkanossa nuorten työpajatoiminta toimii nimellä nuorten Startti. Nuorten Startin -toiminta on tarkoitettu 17-29-vuotiaille Parkanolaisille ja Kihniöläisille. Startissa valmennus on kokonaisvaltaista ja tavoitteellista toimintaa, joka on vahvasti tulevaisuuteen suuntaavaa: nuoria tuetaan tulevaisuuden suunnitelmien rakentamisessa ja jatkopoluille pääsemisessä. Tavoitteena on valmennuksen avulla parantaa nuoren valmiuksia päästä koulutukseen tai työhön, suorittaa koulutus loppuun tai päästä tarvitsemaansa palveluun.

Toiminnassa olennaista on monialaisen yhteistyöverkoston kanssa työskenteleminen. Startilla vahvistetaan valmentautujan voimavaroja, itsetuntemusta ja -luottamusta sekä autetaan häntä löytämään tarvittavat muut tukitoimet palveluverkostosta. Valmennusjaksot ovat joustavia ja ne räätälöidään valmentautujan tarpeiden ja jaksamisen mukaan: jakson pituus, viikoittaisten päivien määrä ja päivän pituus sekä sisällölliset painopisteet ovat yksilöllisiä.

Starttivalmennuksen menetelmiä ovat yksilö-, ryhmä- työhön- ja työvalmennus. Yksilövalmennuksen keskiössä on valmentautujan toimintakyvyn kartoittaminen ja vahvistaminen sekä elämänhallinnan ja tulevaisuuden suunnittelun tukeminen. Ryhmävalmennuksessa valmentautujien arjenhallintaa sekä työelämä- ja vuorovaikutustaitoja kehitetään erityisesti toiminnallisin menetelmin muun ryhmän kanssa. Toiminnassa pyritään hyväksyvään ilmapiiriin, tasaveroiseen ja muita arvostavaan vuorovaikutukseen sekä hyödynnetään vertaistukea. Startilla on mahdollisuus saada kokemuksia ryhmään ja yhteisöön kuulumisesta. Työhönvalmennus antaa yksilöllistä tukea työllistymiseen. Startilla tuetaan työelämätaitojen ja -valmiuksien kehittymistä sekä autetaan työnhaussa. Startilta saa tukea myös uuteen työympäristöön tutustumiseen ja kiinnittymiseen. Työvalmennus tarkoittaa starttivalmennuksessa käytännössä ennen kaikkea kädentaitomenetelmien hyödyntämistä ja erilaisiin työtehtäviin tutustumista. Tavoitteena on työkyvyn kokonaisvaltainen edistäminen ja yleisten työelämätaitojen tukeminen.

Nuori voi tulla Startille työllisyydenhoidon omavalmentajan tai sosiaalipalvelujen ohjaamana, koulutussopimuksella ammatillisesta koulutuksesta, lukio-opintojen keskeytyessä, Etsivä nuorisotyöntekijän kannustamana tai oma-aloitteisesti yhteyttä ottamalla.

5.5 Etsivä nuorisotyö

Etsivän nuorisotyö palvelun periaatteet

Etsivä nuorisotyö on nuoriin ja nuoriin aikuisiin 15–29-vuotiaisiin kohdennettua, matalalla kynnyksellä saavutettavaa, maksutonta ja vapaaehtoista palvelua, missä asioiden käsittely tai palveluohjaus tapahtuu nuoren tahtoa ja toivetta kunnioittaen. Etsivä nuorisotyö erityiskohteena on koulutuksen tai työmarkkinoiden ulkopuolelle jääneet tai muuten tukea tarvitsevat nuoret. Nuorisolaki on etsivän nuorisotyöpalvelun vahva pohja ja ohjaava tekijä. Palvelun perusperiaatteet ovat nuorisotyön eetos ja arvot, jotka ovat kasvun tukeminen, rinnalla kulkeminen, osallisuuden ja toimijuuden vahvistaminen, ei nuoren puolesta. Työskentely nuoren kanssa perustuu nuoren kuuntelemiseen ja yhteistyöhön, joissa tarkastellaan nuoren ehdoilla hänelle merkittävien elämän teemoja eri näkökulmista. Nuori määrittelee tuen tarpeen, mikä tarkoittaa nuoren kanssa yhteistyössä pohtien tarpeen mukaisia palveluita ja niihin ohjautumista. Hyvän elämän saavuttava kasvu ja muutos tapahtuu nuoren ehdoilla ja toiveilla kohti oman elämänsä näköistä nykyhetkeä ja tulevaisuutta, oman polun löytämistä. Hänen vahvuuksiensa ja vaihtoehtojen kartoittamisen lisäksi kohti oman näköisen polun löytämistä.

Ohjauksen (nuorisolaki 11§) etsivään nuorisotyöhön voi tehdä viranomainen, koulu (5 § 24.7.2009/560), sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntija ja kuka tahansa, joka näkee nuoren tilanteen sosiaalista tukea ja ohjausta vailla olevaksi. Nuoren oma yhteydenotto etsivään nuorisotyöhön on ensisijainen. Puolustusvoimilla on velvollisuus ohjata palveluksensa keskeyttäneen nuoren etsivään nuorisotyöhön. Korona pandemian aikana etsivä nuorisotyö tarjoaa palveluita myös verkossa muuttuvien tarpeiden mukaisesti.

Aluehallintovirasto tarjoaa vuosittain haettavan rahoituksen etsivään nuorisotyöhön. Samoin se hallinnoi etsivän nuorisotyön asiakas- ja tilastotietojärjestelmää PAR, johon tiedot nuoresta kerätään tilastointia varten. Nuorisotilastot.fi antaa kaupungeittain ja valtakunnallisen kuvan siitä, mihin nuoret sijoittuvat esim. koulutuksiin tai työelämään tai mitä palveluita nuoret ovat tarvinneet omassa kasvussaan. Asiakkuuden päätyttyä nuoren tietoja ei arkistoida, vaan ne poistetaan. Nuoren tietoihin asiakastietojärjestelmään ei ole laillista pääsyä, kuin etsivällä nuorisotyöntekijällä, eikä tietoja voi luovuttaa missään tilanteessa ilman nuoren lupaa, kuin nuorelle itselleen.

PARKANON KAUPUNGIN ETSIVÄ NUORISOTYÖ

Parkanon kaupungin etsivä nuorisotyö on sivistystoimen alla. Parkanossa etsivä nuorisotyötä tehdään 100 % työajalla, johon aluehallinvirasto tarjoaa rahoitusta etsivän nuoristyöntekijän palkkakuluihin. Parkanon etsivä nuorisotyöntekijä tekee yhteistyötä työtoiminnan, sosiaali- ja

terveydenhuollon asiantuntijoiden, työvoimahallinnon, kuntakokeilu omavalmentajien, alueen peruskoulu ja sekä toisen asteen oppilaitosten kanssa. Tapaamisen tapa ja paikka määrittyvän nuoren toiveen mukaisesti. Etsivä nuorisotyöntekijä jalkautuu yhteistyökumppaneiden luo myös yhdessä nuoren kanssa. Nuoren niin toivoessa. Vuosittaiset esittäytymiset peruskoulunsa päättäneille ja toisen asteen tutkintokoulunsa aloittaneet on vakiintunutta toimintaa.

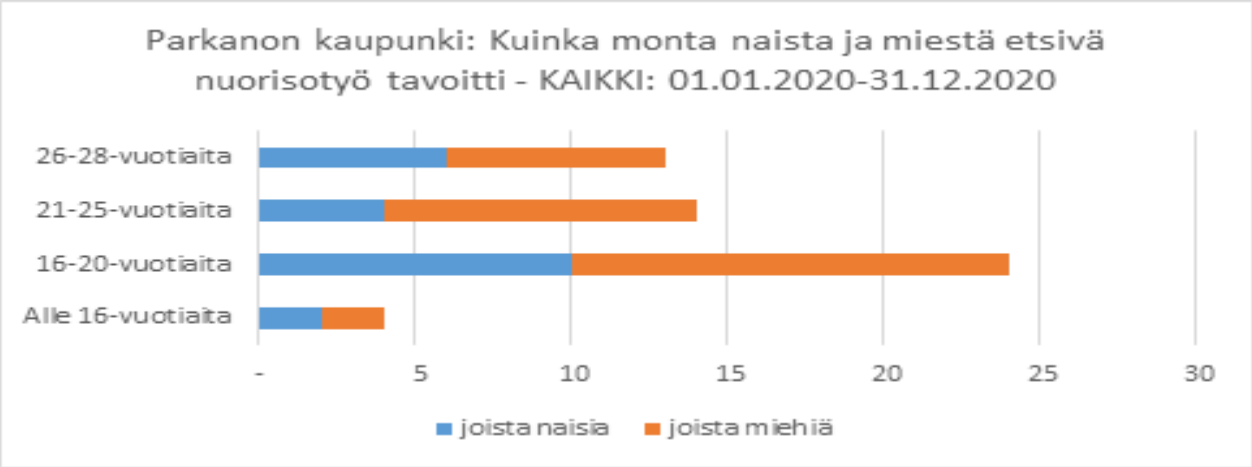

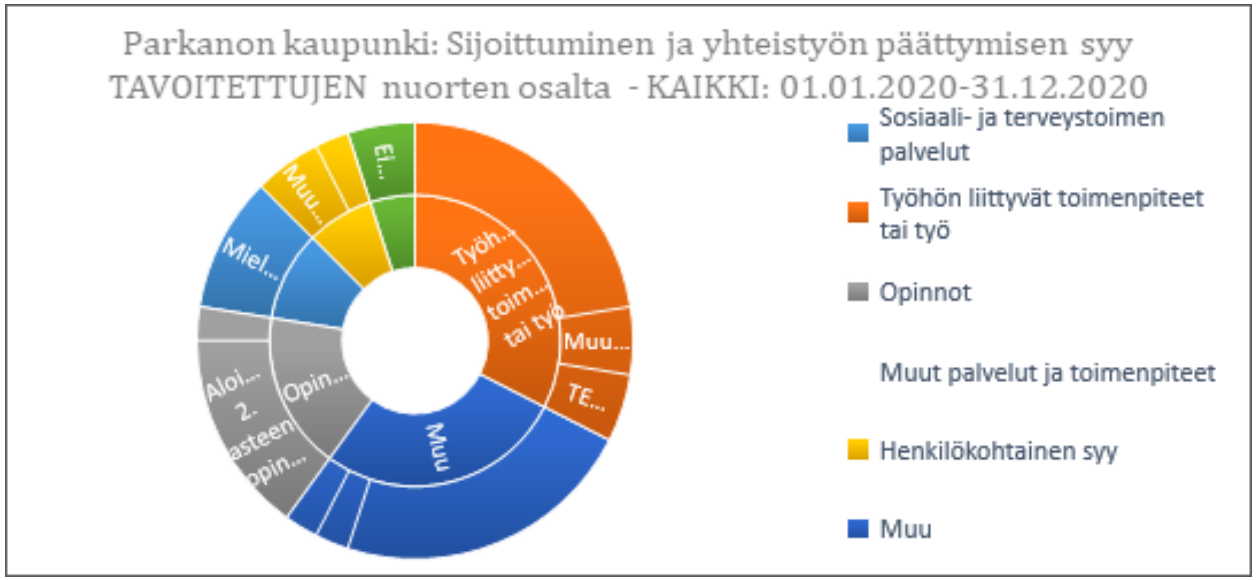

KIHNIÖN KUNNAN ETSIVÄ NUORISOTYÖ

Kihniön kunnan etsivä nuorisotyö toimii kuntansa sivistystoimen alaisuudessa. Etsivän työtä tehdään 50 % työajalla. Tapaamiset voidaan järjestää nuorelle itselle sopivassa paikassa, esimerkiksi kotona, koulussa, toimistolla, grillillä, kahvilassa tms. Tarvittaessa etsivä nuorisotyöntekijä lähtee yhdessä nuoren kanssa asioimaan eri palveluissa, kuten esimerkiksi sosiaalitoimistossa tai TE-toimistossa. Yksilötyöskentelyn lisäksi etsivä toimii yhtenäiskoululla tavaten siellä nuoria, ryhmien kohtaamista sekä järjestämällä toimintaa erilaisten teemojen ympärillä. Etsivä nuorisotyö jalkautuu myös satunnaisesti nuorisotiloihin ja nuorille järjestettäviin tapahtumiin. Etsivä toimii tiiviisti myös nuorisovaltuuston ja 4H yhdistyksen kanssa. Kihniön etsivä nuorisotyöntekijä on osa Bittiliiga- yhteisöä, jossa toteutetaan pelikasvatuksen ohella nuorisotyötä.

5.6 Nuorisovaltuusto

Nuorisovaltuusto on kuntalain (410/2015) 26 §:n mukainen toimielin. Sen tarkoituksena on ajaa nuorten etua, edistää ja kehittää nuorten oloja sekä ajanviettomahdollisuuksia kunnassa. Nuorisovaltuustot ovat yhteistoiminta-alueella toimineet vuodesta 2018. Nuorisovaltuustot valitaan vuosittain ja molemmissa kunnissa sen toimintaa ohjaa kaksi kunnan sivistystoimen työntekijää. Nuorisovaltuuston jäsenet voivat olla 13–20-vuotiaita kihniöläisiä / parkanolaisia tai kunnissa asuvia nuoria, jäsenmäärä on 6–12 varsinaista jäsentä.

Nuorisovaltuustot on kunnissa otettu tiiviiksi osaksi kunnan päätöksentekoa valitsemalla edustajat kunnan eri toimielimiin. Nuorisovaltuusto vaikuttaa ja osallistaa kunnan nuoria päätöksentekoon mm. järjestämällä kyselyitä tai erilaisiin hankkeisiin liittyviä tilaisuuksia, joilla osallistetaan oppilaita kunnan päätöksentekoon. Nuorisovaltuusto paitsi osallistuu päätöksen tekoon, toteuttaa nuorille suunnattua ohjelmaa ja retkiä, kuten teatterimatkoja ja tekee hankintoja. Nuorisovaltuustolle asetetaan vuosittain oma budjetti, jonka käytöstä nuorisovaltuusto päättää itse. Nuorisovaltuusto tekee tiivistä yhteistyötä esimerkiksi koulun, kirjaston ja nuorisotoimen kanssa.

Kihniössä ja Parkanossa kouluterveyskyselyn vuodelta 2019 8.-9lk oppilaiden kokemus mahdollisuuksistaan vaikuttaa ja osallistua on korkea, yli 70 % kokee voivansa vaikuttaa ja olevansa osa yhteisöä. Koulun osalta kokemus vaikuttamismahdollisuuksista oli Kihniöllä 16,7 % ja laski edellisestä kyselystä, joskin on valtakunnallisesti korkealla tasolla. Parkanossa puolestaan vain 12,5 % koki voivansa vaikuttaa hyvin koulun asioihin. Kihniön ja Parkanon yhtenäiskouluissa toimii oppilaiden vaikuttamiskanavana oppilaskunta. Oppilaskuntaan kuuluvat kaikki koulun oppilaat. Oppilaiden osallisuuden kokemuksen lisääminen on yksi oppilashuollon tavoitteista. Nuorisovaltuusto tukee osaltaan oppilaiden osallisuuden kokemusta.

6 Muut palvelut ja verkostot

6.1 ITUA Isille tukea arkeen

ITUA (Isille Tukea Arkeen) on kolmivuotinen STEA-rahoitteinen hanke, jonka tarkoituksena on kehittää malli isien tukemiseen Pirkanmaalla, kun isän kumppanilla tai lapsella (0-29-v.) on mielenterveys- tai päihdeongelmia.

Malli kehitetään yhteistyössä pirkanmaalaisten Tampereen ulkopuolella olevien kuntien ja niissä toimivien yhteistyötahojen kanssa. Hanke alkaa 3/2020 ja päättyy 2/2022. Hankkeen kohdekuntia on 11; Akaa, Kangasala, Kihniö, Lempäälä, Mänttä-Vilppula, Parkano, Pälkäne, Ruovesi, Valkeakoski, Virrat ja Ylöjärvi.

Tarve hankkeelle on huomattu aiemmassa yhdistyksen työssä, jossa esiin on noussut erityisesti tarve isien tukemiselle Pirkanmaan maaseutukunnissa (esim. Kolmen Kimppa -projekti 2016–2019). Avunsaantia saattaa vaikeuttaa päihde- ja mielenterveysongelmiin liittyvä stigma. Lisäksi kohdekunnissa on havaittu lisätarvetta yksinomaan miesomaisille kohdistetusta palvelutarjonnasta ja toiminnasta. Apua on vaikea hakea anonyymisti ja palveluvalikoima on rajallinen. On huomattu myös, että miehet hakeutuvat helpommin yksinomaan miehille kohdennettuihin tukitoimiin.

6.2 Mannerheimin lastensuojeluliitto Parkanon osasto

Mannerheimin lastensuojeluliitto (MLL) toteuttaa mielenterveys- ja päihdeongelmiin kohdistuvaa ennalta ehkäisevää työtä. MLL:n tavoitteena on rakentaa lasten, nuorten ja lapsiperheiden hyvinvointia. Yhtenä toimintamuotona hyvinvoinnin rakentamisessa on psyykkisen, fyysisen ja sosiaalisen terveyden edistäminen ihmisten arjessa, ihmissuhteissa ja ympäristössä. Lapsiperheiden yksinäisyyttä ehkäistään avoimen toiminnan lisäksi yksilöllisen vertaistuen muodoin, kuten järjestämällä perhekahvilatoimintaa avoimesti Parkanolaisille ja Kihniöläisille perheiden talossa sekä perhekahvilatoimintaa, tapahtumia ja kerhotoimintaa. Vuoden 2021 alusta Parkano järjestää toimintaa myös Kihniöön. Tapahtumissa, perhekahvilassa ja keskustelufoorumeilla perheet voivat jakaa ajatuksiaan ja keskustella muiden perheiden kanssa.

Toiminnan järjestämisen lisäksi MLL ylläpitää valtakunnallisesti myös Lasten ja nuorten puhelinta sekä – nettiä. Nämä tarjoavat lapsille ja nuorille kanavan tulla kuulluksi ja saada aikuisen, tarvittaessa ammattilaisen tukea. Vanhempainpuhelin ja nettikirjepalvelu tarjoavat puolestaan tukea kaikenikäisille lasten vanhemmille, isovanhemmille ja läheisille. MLL tukee perheitä järjestämällä lastenhoitotoimintaa, silloin kun vanhemmat tarvitsevat tilapäisesti apua.

6.3 Mielenterveysyhdistys Toivo ry:n Majakka

Kunnassa toimiva mielenterveysyhdistys Toivo ry on jäsenenä Mielenterveyden keskusliitossa. Mielenterveysyhdistys Toivon ry:n tarjoaa parkanolaisille vertaistukea, yleisöluentoja, toritapahtumia, retkiä ja tapahtumia vuosittain pidettävällä mielenterveysviikolla. Majakan toimitilassa toimintaa mielenterveyskuntoutujille ja heidän omaisilleen ja läheisilleen. Yhdistyksen toimialueina ovat Parkano ja Kihniö. Majakka tarjoaa päivittäin kahvia lisukkeineen ja siellä voivat kuntalaiset poiketa keskustelemassa.

6.4 Mielenterveyden keskusliitto

Mielenterveyden keskusliitto on kaikkien mielenterveysongelmia kokeneiden ihmisten järjestö, joka perustettiin 50 vuotta sitten.

Mielenterveyden keskusliitto toimii monilla eri kentillä. Osa toiminnasta on helpommin ja heti näkyvää, kuten postilaatikkoon tuleva lehti tai kurssi. Osa taas ei ehkä heti näy ulospäin yksittäiselle ihmiselle, esim. äärettömän tärkeä vaikuttamis- ja edunvalvontatyö. Silti ilman pitkäjänteistä työtä maailma olisi aika erilainen mielenterveysongelmia kokevan ihmisen näkökannalta. Mielenterveyden keskusliitto tukee kaikkia yli 160 mielenterveysyhdistystä eri puolilla maata heidän toiminnassaan.

Mielenterveyden keskusliitto Järjestää yhdistyksille koulutuksia, järjestöpäiviä ja monia tapahtumia, myös yhdessä jäsenyhdistystemme kanssa. MTKL järjestää kursseja, koulutuksia, seminaareja, luentoja ja muita tapahtumia mielenterveysongelmia itse kokeville ihmisille ja heille, jotka haluavat tuoda toivoa ja tukea toisille. Lisäksi Mielenterveyden keskusliitolla on koulutuksia ja seminaareja arjessa mielenterveysongelmia kohtaaville ammattilaisille sekä kenelle tahansa ajankohtaisista aiheista kiinnostuneille.

Tällä hetkellä Parkanossa ei kokoonnu AA (Anonyymit alkoholistit)-, Ga (Gamblers Anonymous, nimettömät pelurit)- eikä NA (nimettömät narkomaanit)- ryhmiä.

6.5 Parkanon ja Kihniön seurakunnat

Diakoniantyöntekijät kohtaavat päihdekuntoutujia asiakasvastaanotolla, varattomien ruokailuissa, seurakunnan tilaisuuksissa sekä tekemällä yhteistyötä paikallisen päihdetyöntekijän kanssa esim. leiripäivien muodossa.

Mielenterveyskuntoutujia tavataan kotikäynneillä ja vierailemalla psykiatrian poliklinikan yhteisöryhmässä sekä järjestämällä heille seurakuntatalolla kuorotoimintaa ja iltateehetkiä sekä kesällä leiripäiviä.

6.6 Setlementti

Parkanon Setlementti on vapaaehtoistoimintaan erikoistunut yhdistys. Sen toimintaperiaatteena on edistää ihmisten välistä kohtaamista, omien mahdollisuuksien löytämistä ja luoda vapaaehtoistoiminnan avulla toimintamuotoja, joissa työskennellään paremman tulevaisuuden puolesta.

Parkanon Setlementin toimitilana toimii Setlementtikeskus Parkano-pirtti, jonka kautta välitetään, koulutetaan ja perehdytetään vapaaehtoisia tukemaan ikäihmisten osallisuutta ja edistämään heidän hyvinvointiaan. Parkano-pirtissä järjestetään monimuotoista ikääntyneiden vertaistoimintaa, joka tarjoaa parkanolaisille mahdollisuuden tavata toisiaan, käydä juttelemassa sekä osallistua vapaaehtois- ja vertaistoimintaan. Esimerkkeinä ovat käsityö- ja miesten ryhmä sekä luku- ja keskusteluryhmä.

Sosiaalinen vastuu, yhteisöllisyys, vapaaehtoisuus ja paikallisuus ovat toiminnan peruslähtökohtia.

7 Mielenterveys- ja päihdetyön kehittämistavoitteet vuosille 2022–2025

Alla oleviin kaavioihin on kiteytetty Parkano-Kihniö yhteistoiminta-alueen mielenterveys- ja päihdetyön kehittämistavoitteet vuosille 2022-2025.

PÄIHDETYÖ				
Tavoite	**Toimenpide**	**Aikataulu**	**Resurssi**	**Vastuuhenkilö ja seuranta**
Sosiaalityön päihdeasiakkaiden tiiviimmät ja varhaisemmat ohjaukset päihdeasioissa	Tiivistetään yhteistyötä ja laaditaan palvelu- ja prosessikuvaukset	2022	Nykyisillä resursseilla	Sosiaalityöntekijä, päihdetyöntekijä, sosiaalityön päällikkö, psykiatrian poliklinikan vastaava hoitaja
Asiakkaan tilanteeseen liittyvä tieto ja palvelut asiakkaan luvalla yhteistyötä auttavaksi	Kannustus, saattaminen palvelujen / työntekijän tapaamisten alussa, lupalomakkeen käyttöönotto	2022	Nykyisillä resursseilla	Asianomainen henkilö, joka hoitaa asiakkaan asioita

NUORISOTYÖ				
Tavoite	**Toimenpide**	**Aikataulu**	**Resurssi**	**Vastuuhenkilö ja seuranta**
Nuorten työttömien tukeminen ja osallistaminen	Starttipajan toiminnan vakiinnuttaminen, palvelun tunnettavuuden lisääminen	2022-	Starttipajarahoituksen hakeminen AVI:lta. Kunnan omarahoitusosuus.	Sivistysjohtaja, starttipajan ohjaaja
Vaikuttavuuden ja osallisuuden kehittäminen	SOVARI-vaikuttavuusmittarin käyttöönotto, nuorisovaltuuston toimintamahdollisuuksien varmistaminen,	2022-	Nykyinen resurssi	Etsivä nuorisotyö ja starttipajatoiminta, nuorisotyö
Lisätään nuorten tietoisuutta hyvinvoinnista	Järjestetään monialaisesti hyvinvointiin liittyviä tapahtumia nuorille, sosiaalisen median hyödyntäminen, palvelun tunnettavuuden lisääminen	2022-2025	Nykyinen resurssi	Etsivä nuorisotyö, nuorisotyö
Nuorten turvallisen vapaa-ajan vieton tukeminen	Nuorisotilan avaaminen Parkanoon	Kevät 2022	Nykyinen resurssi	Nuorisotyö

SOSIAALITYÖ				
Tavoite	**Toimenpide**	**Aikataulu**	**Resurssi**	**Vastuuhenkilö ja seuranta**
Lasten huomioiminen aikuisille suunnatuissa palveluissa	Lisätään tietoisuutta koulutuksien avulla, Lapset puheeksi-koulutus	2022-2025	Työpanos ja koulutuskulut	Perusturvapalvelut
Työikäisten ja ikäihmisten palveluiden sekä päihde- ja mielenterveyspalveluiden välisen yhteistyön kehittäminen	Prosessikuvaus, yhtenäisen asiakassuunnitelman käyttöönotto	2022	Nykyinen resurssi	Sosiaalityön päällikkö, psykiatrian poliklinikan vastaava hoitaja, sosiaalityöntekijä, vanhustyön asiantuntija, sairaanhoitaja
Sähköinen huoli-ilmoitus	Pyydä apua-napin käyttöönotto kaikkiin asiakkuuksiin	2022-2025	Nykyinen resurssi	Sosiaalityön päällikkö

SOSIAALIPSYKIATRINEN TYÖ				
Tavoite	**Toimenpide**	**Aikataulu**	**Resurssi**	**Vastuuhenkilö ja seuranta**
Opinto-, liikunta ja kulttuurisetelien käyttöönotto osana kuntoutusta	Mallin kehittäminen ja kustannusvaikutusten arviointi	2022-2025	Nykyinen resurssi	Ehkäisevän päihdetyön ryhmä

Laadukkaiden mielenterveyspalveluiden tuottaminen	Palveluita tarjotaan asiakkaille oikea-aikaisesti ja yhdenvertaisesti	2022-2025	Nykyinen resurssi	Ehkäisevän päihdetyön ryhmä
Perus- ja kotiin vietävien palveluiden kehittäminen päihde- ja mielenterveyspalveluissa	Tuetaan kuntalaisten päihde- ja mielenterveyspalveluiden saantia			Ehkäisevän päihdetyön ryhmä, sosiaalityön päällikkö, psykiatrian poliklinikan vastaava hoitaja
Akuuttityön juurruttaminen	Toiminnan vakiinnuttaminen, palvelun tunnettavuuden lisääminen	2022-2025	Nykyinen resurssi	Psykiatrian poliklinikan vastaava hoitaja, akuuttihoitaja
Yhteinen tietojenluovutuslomake ja käytäntö	Asiakastietojen luovutuskäytännön selvittäminen ja lomakkeen käyttöönotto	2022-2022	Nykyinen resurssi	Psykiatrian poliklinikan vastaava hoitaja, sosiaalityön päällikkö

TERVEYSPALVELUT				
Tavoite	**Toimenpide**	**Aikataulu**	**Resurssi**	**Vastuuhenkilö ja seuranta**
Mielenterveysasioiden ja päihteidenkäytön puheeksi ottaminen kaikissa terveys-palveluissa	Puheeksi ottaminen Seulojen käyttö	2022-2025	Nykyinen resurssi	Koko henkilöstö
Lisätään henkilöstön osaa-mista kohdata kuntalaisia erilaisissa mielenterveyden tai päihteiden käyttöön liit-tyvissä asioissa	Koulutukset Mielen terveyden ensiapu-koulutukset Lapset puheeksi-malli Neuvokas perhe-malli	2022-2025	Nykyinen resurssi	Koko henkilöstö

SIVISTYSPALVELUT: Elämänlaatupalvelut				
Tavoite	**Toimenpide**	**Aikataulu**	**Resurssi**	**Vastuuhenkilö ja seuranta**
Osallisuuden ja vaikuttamis-mahdollisuuksien lisääminen koulussa ja varhaiskas-vatuksessa	Oppilaskuntatoiminnan vahvista-minen, varhaiskasvatuksessa osal-listavien toimintamallien hakemi-nen	2025	Nykyinen resurssi	Koulu ja varhaiskasvatus
Ehkäisevän päihdetyön oh-jelma	Ohjelman laadinta, yhdyshenkilön nimeäminen	2022	suunnittelu: nykyinen re-surssi toteutus: toteutetaan poik-kihallinnollisesti	Ehkäisevän päihdetyön ryhmä

Nepsytietoisuuden ja -osaamisen lisääminen, nepsypalvelujen vahvistaminen	Koulutetaan nepsyvalmentajia, tietoisuuden lisääminen perheille/yksilöille, nepsyprosessin kuvaus	2022	Koulutus: 25 000€ Henkilöresurssi: koulutuksen todellinen hyödyntäminen työssä	Sivistysjohtajat
Oppilaiden mielenterveyden tukemisen ja varhaisen puuttumisen vahvistaminen	IPC	2022	Hankerahoitus	

8 Ohjelman seuranta, arviointi ja päivittäminen

Vuoden 2023 alusta Parkanossa ja Kihniössä sivistyslautalautakunnat vastaavat ohjelman seurannasta, arvioimisesta ja päivittämisestä yhdessä hyvinvointialueen kanssa. Ohjelman toteutuksesta vastaava taho tai henkilö on merkitty toimenpide-ehdotustaulukoihin.

8.1. Lähdeluettelo

Keskeinen lainsäädäntö:

Perustuslaki (731/1999)
Kuntalaki (410/2015)
Hallintolaki (434/2003)
Terveydenhuoltolaki (1326/2016)
Laki potilaan asemasta ja oikeuksista (812/2000)
Sosiaalihuoltolaki (1301/2016)
Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (812/2000)
Mielenterveyslaki (1116/1990)

Päihdehuoltolaki (41/1986)
Tartuntatautiasetus (146/2017)
Valtioneuvoston asetus tartuntataudeista (146/2017)
Tartuntatautilaki (1227/2016)
Sosiaali- ja terveysministeriön asetus opioidiriippuvaisten vieroitus- ja korvaushoidoista eräillä lääkkeillä (33/2008)
Laki ehkäisevän päihdetyön järjestämisestä (523/2015)
Perusopetuslaki (628/1998)
Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013)
Nuorisolaki (1285/2016)
Lastensuojelulaki (417/2007)
Laki kuntouttavasta työtoiminnasta (189/2001)
Laki työllistämistä edistävästä monialaisesta yhteispalvelusta (1369/2014)
Vammaispalvelulaki (1806/2009)

Muut lähteet:

Mielenterveysstrategia 2020–2030 (Sosiaali- ja terveysministeriö)

Päihdehuollon laatusuositukset: Sosiaali- ja terveysministeriön oppaita 2002
https://stm.fi/documents/1271139/1406271/P%C3%A4ihdepalvelujen_laatusuositukset.pdf/f9a3a5fe-4f5d-41b6-94fc-94201fcbb4e8/P%C3%A4ihdepalvelujen_laatusuositukset.pdf

Päihde- ja riippuvuus strategia; Yhteiset suuntaviivat vuoteen 2030. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2021:17
https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/163002

Aikalisä
https://www.intory.fi/etsiva-nuorisotyo/aikalisa/

Mieli Ry
https://mieli.fi/mieli-ry/

A-klinikkasäätiö
https://a-klinikkasaatio.fi/

Sotkanet.fi- tilasto- ja indikaattoripalvelu
https://sotkanet.fi/sotkanet/fi/index

Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos, Mielenterveys
https://thl.fi/fi/web/mielenterveys
https://thl.fi/fi/web/mielenterveys/mielenterveyden-edistaminen
https://thl.fi/fi/web/mielenterveys/mielenterveyshairiot
https://thl.fi/fi/web/mielenterveys/mielenterveyspalvelut

Mielenterveyden Keskusliitto
https://www.mtkl.fi/

Mielenterveystalo
https://www.mielenterveystalo.fi/